

Ampt Epe

Historische vereniging voor Emst—Epe—Oene—Vaassen

Nummer 156
www.ampt-epe.nl

Ampt Epe

Nr. 156 – april 2006

Redactie: D. Hamer, L. van den Bremen-Jonker, W.J. van 't Einde, H. Tijman-Logtenberg
Redactieadres: D. Hamer, Jagtlustweg 9, 8162 NJ Epe
redactie@ampt-epe.nl

Het blad verschijnt vijf keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'.
De vereniging stelt zich onder meer tot doel het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van Emst, Epe, Oene en Vaassen

Postadres Ampt Epe: Postbus 114, 8170 AC Vaassen

Bestuur:

Voorzitter:	E. de Jonge, tel. (0578) 66 22 08 voorzitter@ampt-epe.nl
Secretaris:	H. Stakenburg, tel. (0578) 64 19 12; secretaris@ampt-epe.nl
Penningmeester:	M.L. Endendijk, tel. (0578) 61 30 78 penningmeester@ampt-epe.nl
Leden:	D. Hamer, W.J. van 't Einde, H. Kloezeman, C. Schut

Lidmaatschap: 11,50 euro per jaar
Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester 'Ampt Epe'
I.S.S.N.-nr. 1383-2026

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van 'Ampt Epe'.

Bij de voorplaat: "Zomerkamp voor Journalisten" te Vaassen in 1941 (1) (zie artikel op pagina 25)

Een terug- en een vooruitblik

Van de voorzitter

In het vorige nummer kondigde ik een openbaar debat over cultuurhistorie aan, dat helaas niet doorging. De reden daarvan heeft u kunnen lezen in de kranten. Verschillende mensen hebben hierna verbijsterd gereageerd en waren, evenals de leden van het Erfgoedplatform, zwaar teleurgesteld in de lauwheid van sommige politieke partijen. Maar genoeg daarover, want daarna hebben zij gelukkig wel gereageerd op het verzoek van het platform hun beleid uiteen te zetten. Onder andere op de website van de vereniging kunt u dat nalezen.

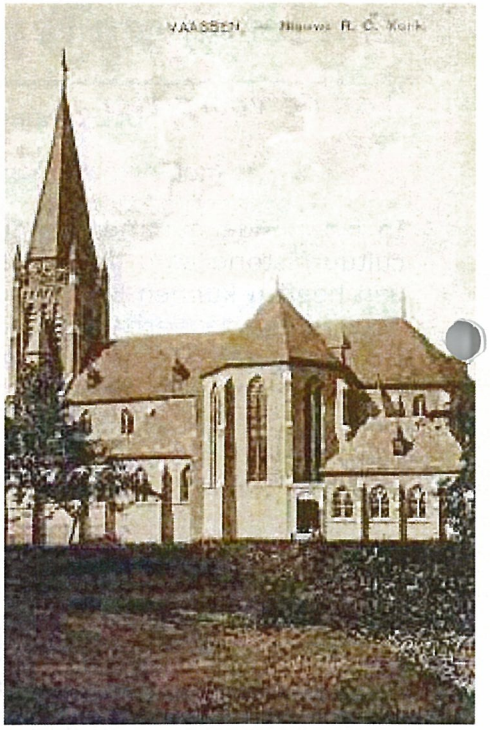
Zo kort voor de ledenvergadering, die nu weer in het voorjaar wordt gehouden, stel ik vast dat de vereniging in een stijgende lijn zit. Nog steeds groeit het aantal leden en wordt er voldoende kopij voor het blad aangeleverd. Wel hebben we te kampen met wat groeistuipjes die we de komende tijd hopen op te lossen, zoals informatie uit archiefbronnen die beschikbaar is voor de website, maar door drukte nog niet is geplaatst. Het betreft transcripties over Oene, dus nog even geduld.

Het project 'De Oosterhof' heeft diverse reacties opgeleverd. Zo wil een groeiend aantal mensen een stukje schrijven over het (recente) verleden van deze specifieke historische plek in Vaassen. We hopen dit jaar de resultaten te publiceren in óf een extra nummer óf in de vorm van een boekje. Wellicht dat u tijdens de excursie naar het monumentale buurtje nog ideeën kwijt wilt. Uw bijdrage is welkom!

Evert de Jonge
voorzitter@ampt-epe.nl

N.B. Dit item in ons blad wordt ongeveer een maand voor het verschijnen geschreven en is daarom nooit geheel actueel!

Mededelingen

Erfgoedplatform
Het platform heeft, voorafgaande aan de verkiezingen, gevraagd aan de politieke partijen hun standpunten betreffende cultuurhistorie kenbaar te maken. Dit is daarna via de media verspreid, maar u kunt het ook lezen op de diverse websites, waaronder die van Ampt Epe. Het platform betreurt de gang van zaken over wel/niet ophogen van Daams' Molen en heeft de partijen aangeraden te proberen uit de impasse te komen.

Mailservice
Wie ook via de mail op de hoogte wil blijven van laatste nieuwtjes, kan dat opgeven via: *wim@vanteinde.nl*

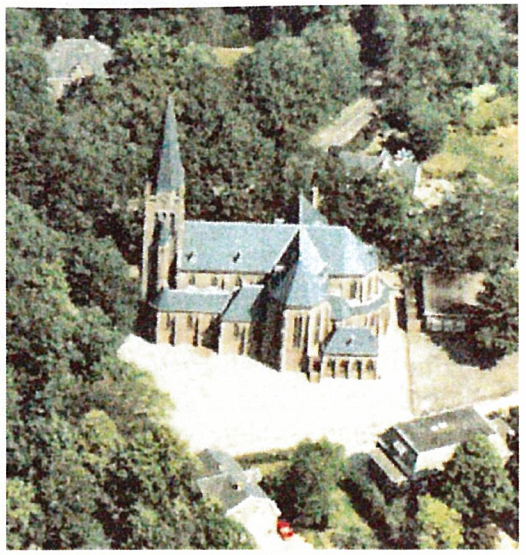
Agenda 2006

27 mei: Excursie naar de Oosterhof, Vaassen (zie blz. 3)

7 oktober: Korte lezing in Oene met als thema **Waterschapsgeschiedenis Veluwe.** Aansluitend een *eenmalige* excursie per bus naar het oude gemaal Pauwel Bakhuis en gemaal 'De Veluwe'. Onderweg uitleg over de specifieke wateraf-voer in onze streken door de eeuwen heen (details volgen).

7 november: Filmavond met beelden uit onze dorpen, o.l.v. Henk Kloezeman, in dorpshuis De Hezenbrink, Ds Van Rijnstraat te Emst, aanvang 20.00 uur.

Excursie naar de Oosterhof

Rooms-katholieke kerk te Vaassen "vanuit de lucht"

De Oosterhof in Vaassen is een bijzonder gebied in onze gemeente. Monumentenzorg heeft aan een aantal gebouwen (en de omgeving ervan) de monumentenstatus toegekend.

Een goede reden voor Ampt Epe om het bijzondere van de Oosterhof toe te lichten. Op **27 mei a.s.** wordt u daarom uitgenodigd voor een excursie. De kerk, het zusterhuis, de kleuterschool, de pastorie en het kerkhof worden bezichtigd. Uiteraard wordt daarbij verteld over de geschiedenis van deze gebouwen en over de boeiende geschiedenis van deze rooms-katholieke enclave.

Op onze website www.ampt-epe.nl vind u t.z.t. meer informatie over het programma en de gebouwen. U wordt om 13.30 uur verwacht bij Via Quidam, Pastoor Hagenstraat 2 in Vaassen. De excursie zal rond 16.00 uur afgelopen zijn.
Voor leden van Ampt Epe en hun huisgenoten kost deze excursie € 2,50. Niet-leden betalen € 3,50. Bij de prijs is inbegrepen koffie met cake en later nog een consumptie. Overige consumpties zijn voor eigen rekening.

Bent u benieuwd naar het orgel, dan kunt u op **3 juni het orgelwandelconcert in Vaassen** bezoeken. De landelijk bekende organist Sander van Marion bespeelt dan 's middags de orgels van de rooms-katholieke, gereformeerde en hervormde kerk.
Meer informatie over dit concert en de orgels vindt u op:
http://home.hetnet.nl/~wimvanteinde/Orgelwandelconcert%2020060603.htm

Dirk Bakker

Cor Schut

In Ampt Epe nr. 155 trof u reeds een eerste bijdrage van Dirk Bakker aan over 'de eerste Christelijk Nationale School te Vaassen' . Wie was Dirk Bakker?

Dirk Bakker werd geboren in 1910. Hij was politieman bij de Eper gemeentepolitie en in zijn actieve tijd was hij, mede door zijn houding, een agent die respect afdwong. In Vaassen zullen de ouderen zich zijn statige figuur ongetwijfeld herinneren.
Zijn belangstelling voor geschiedenis was groot; dat bleek ook uit het feit dat hij als een der eersten lid werd van Ampt Epe en dit bleef tot zijn overlijden in 2003. Van zijn hand zijn twee artikelen in Ampt Epe verschenen.

Onderzoek naar zijn voorouders bracht hem in Elspeet (de familie Mouw). Hierover verscheen van zijn hand het boekje 'Elspeet in woord en beeld'. Ook aan een jubileumboekje over de Vaassense brandweer gaf hij zijn medewerking.

De ontstaansgeschiedenis van het protestants-christelijk onderwijs had zijn bijzondere belangstelling. Hij behoorde zelf tot de eerste leerlingen, maar de omstandigheden rondom deze gebeurtenis maakten zeer veel indruk. Zijn vader werd namelijk, omdat hij zijn kind naar het bijzonder onderwijs stuurde door zijn werkgever ontslagen en kwam zonder enige uitkering op straat te staan.

Eind jaren 80 van de vorige eeuw kwam Dirk Bakker met zijn verhaal over het ontstaan van 'zijn' school bij het toenmalige schoolbestuur. Er is gesproken over een uitgave van zijn bevindingen. Op dat moment werd het wel met belangstelling ontvangen, maar tot een uitgave kwam het niet. Zijn verzamelde informatie bleef daardoor ontoegankelijk voor een breder publiek. Gelukkig is dit door deze publicatie nu toch nog mogelijk geworden.

De Van der Reijdenschool in Epe

Drs Dianne Hamer

Op 6 januari van dit jaar 2006 heb ik een gesprek met Jan van der Reijden, die vertelt over 'zijn' school, de Van der Reijdenschool:
"Kort na de Tweede Wereldoorlog vroeg het gemeentebestuur van Epe zich af of het wenselijk zou zijn om een B.L.O.-school te beginnen; de schoolarts werd gevraagd hiernaar onderzoek te doen. Dit resulteerde in de oprichting van de Dr. A. van Voorthuysen Stichting in 1949. De voorzitter was een oud-hoofdinspecteur van het lager onderwijs, de heer L. Welling, een man die bekend stond om zijn directheid; ronduit verkondigde hij zijn mening. Helaas zijn alle notulen die gemaakt zijn tijdens de vergaderingen van deze stichting weggeraakt!

In 1952 werd er een oproep in onderwijzersbladen geplaatst; er werd gevraagd om een hoofd voor de op te richten B.L.O.-school. Er reageerden 90 sollicitanten, die allemaal werkzaam waren bij het B.L.O. Door de heer Welling werd de lijst met namen naar de hoofdinspecteur van het B.L.O. gestuurd. Deze heeft drie mensen uitgekozen, onder wie Jan van der Reijden. Hij werkte toen in de klas in de B.L.O.-school in Hengelo.
Pas na enkele maanden kwam er een afvaardiging uit Epe bij hem in de klas om te kijken hoe hij les gaf. Naar aanleiding van het gesprek met hem wilden ze namelijk meer van hem weten. Ook zijn woonhuis werd geïnspecteerd, tot in de keuken toe en zijn echtgenote werd tevens

Het bestuur van de Dr. A. van Voorthuysen Stichting te EPE roept sollicitanten op voor de betrekking van

Onderwijzer

aan de school voor B.L.O. (debielen).

Hoofdacte gewenst, bevoegdheden vakken j en r vereist.

Marge volgens rijksregeling, met bestuursmarge (f 150).

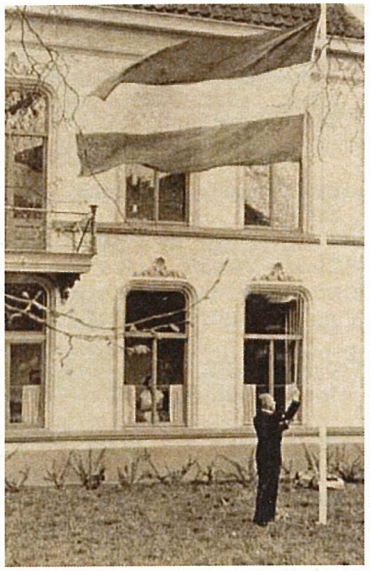
Goede woning beschikbaar, verplaatsingskostenbesluit is van toepassing.

Inlichtingen bij het hoofd van de school.

Brieven, binnen 1 week na verschijning van dit blad, aan de heer L. Welling, Lohuizerweg 2, Epe.

nader aan de tand gevoeld. Het was van groot belang dat zij er ook achter stond.

De volgende stap was een bezoekje aan Epe, waar Jan van der Reijden, samen met zijn vrouw Thea, kennis ging maken met het bestuur van de Van Voorthuysen Stichting. Dit alles verliep tot wederzijdse tevredenheid, want Jan werd in december 1952 aangesteld.
Toen hij in Epe aan het werk wilde gaan, was er eigenlijk niks. Alleen huize Beekzicht stond tot zijn beschikking en verder moest hij het zelf invullen. Hij is leerlingen gaan zoeken en heeft daarvoor alle scholen in Epe en nabije omgeving bezocht, heeft daar een praatje gemaakt, uitgelegd wat precies de bedoeling was en gevraagd of er leerlingen waren, die in aanmerking kwamen voor het B.L.O. Dit was niet tegen dovemansoren gezegd, want er werd een groot aantal leerlingen opgegeven die allemaal getest moesten worden. De klassen waren toen namelijk allemaal erg groot; er zaten vaak meer dan 50 leerlingen in een klas. Deze nieuwe school was dan ook een uitkomst.

Opening van de nieuwe school (1953)

Als de test werd afgenomen, was er altijd een ouder aanwezig en de schoolarts. De test werkte met een IQ-bepaling. Als de uitslag boven een IQ van 80 uitkwam, werd het kind niet toegelaten. De arts nam een anamnese af als de test 'goed' uitviel. Dan moesten de ouders nog

overtuigd worden, iets wat vaak goed lukte. Natuurlijk bestond er ook wel eens weerstand of zelfs afwijzing.
"Mede namens het overleg alsdat het niet doorgaat", zoals een van de ouders het formuleerde in een briefje. Daartegenover stonden ouders die soms smeekten het kind te nemen.

De leerkrachten v.l.n.r.: Taatje van Nimwegen, Joke Jeurlink, Cor Neumann, Jan Ketelaar, Puck Deelman, Henk van der Hoop, Gerrie van Vemde en Jan van der Reijden

De officiële opening van de school vond plaats op 28 april 1953, met 54 leerlingen. Het minimum aantal leerlingen was 37. Er waren drie klassen met elk 18 leerlingen en er was meteen al een wachtlijst. Bij de opening werd de vlag gehesen, er werden toespraken gehouden, o.a. door burgemeester Diepenhorst, en de naam werd bekend gemaakt: 'Prinses Marijkeschool'. Er was, met toestemming van koningin Juliana, voor de naam van deze prinses gekozen, omdat zij ook gehandicapt was.

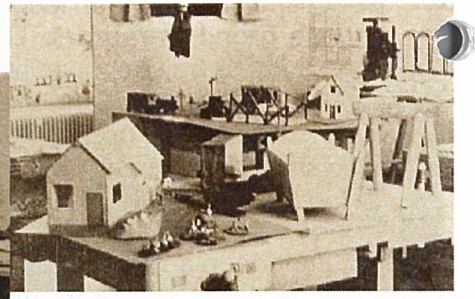
Beekzicht had vijf jaar leeggestaan en was uitgewoond. Op de begane grond waren drie kale lokalen, de bouwvakkers waren nog bezig ze bewoonbaar te maken. Boven ging de familie Van der Reijden wonen. Ook daar was het nog niet helemaal in orde; zo zat er een groot gat in de keukenvloer, waar de voorzitter van de Stichting, de heer Welling, bijna in gevallen is. Gelukkig werd hij door de alerte Thea van der Reijden gered van een onfortuinlijke val naar beneden!
Op de bovenverdieping werd ook een woning gemaakt voor een onderwijzer; de juf moest op kamers. Deze twee leerkrachten werden door Jan van der Reijden aangenomen. De onderwijzer, W. Giliamse, was een Zeeuw, die door de wa-

tersnoodramp in 1953 uit Zeeland weg moest. Hij is tot 1957 aan de school verbonden gebleven. De juf, A. Dijkhuizen, kwam uit Epe en werkte aan de toenmalige Dorpsschool. Zij is tot 1960 gebleven.
Jan van der Reijden moest nog regelmatig op stap om de school te 'promoten'. Omdat het een streekschool was, bleef dit niet alleen beperkt tot Epe, maar ging hij ook naar Vaassen, Heerde, Wapenveld, etc. Hij bezocht dan ook wel ouderavonden en begon zijn verhaal dan met de vraag: "Wat betekent B.L.O. eigenlijk? Buitengewoon LEUK Onderwijs."

De school liep van het begin af aan goed; eigenlijk was het gebouw direct al te klein. Er werden snel plannen gemaakt voor een nieuwe school en in 1957 was er een nieuw gebouw met zes lokalen, een keuken, een overblijflokaal en een handenarbeidlokaal. De school werd gefinancierd met overheidssubsidie. Er kwamen ook nieuwe onderwijzers bij, in 1957 waren er zes leerkrachten op 108 leerlingen en nog steeds een wachtlijst.

Volgens de toenmalige inspecteur van het B.L.O. had de school recht op een lokaal voor motorische therapie ofwel een gymnastieklokaal. Er kwam dan ook een uitbreiding aan het achterste lokaal met een spreekkamer, een klaslokaal, een arbeidslokaal en een gymnastieklokaal met kleedruimte en douches. Het arbeidslokaal was bedoeld voor de oudste jongens; die konden werken aan werkbanken voor handenarbeid, lassen, metaalbewerking en wat dies meer zij. Er werd gekeken wat voor werk ze zouden kunnen doen in de praktijk in bedrijven. Het uitgangspunt was altijd de leerlingen op te lei-

Klaslokaal 1957 (boven) en klaslokaal 1953 (links)

den voor wat ze in de praktijk nodig hadden. Het was niet speciaal de bedoeling op hetzelfde niveau te komen als gewoon lager onderwijs. Zo werd er bij taalonderwijs gewerkt met de methode 'schrijf een woord zoals je het hoort', ervan uitgaande dat het belangrijker was om de bedoeling duidelijk te maken dan een correcte spelling te leren. Ook bij rekenen werd er 'praktisch' gewerkt, met dingen die de leerlingen kenden. Jan van der Reijden ontwikkelde daarvoor een methode, die uitging van optellen (dus ook bij 'aftrekken'), ofwel doortellen zoals dat ook in winkels gebeurt.

Kookles

De andere vakken waren handenarbeid en gymnastiek; ook was er een huishoudklas met zowel theorie als praktijk in een keukenafdeling. Ook werd er 'praktische' aardrijkskunde gegeven met behulp van een kaart van Nederland: "Wil je een reisje maken? Laat maar zien hoe je van Epe naar Groningen komt!"

Een hoogtepunt in het schooljaar was het kerstspel, waaraan na de herfstvakantie al werd begonnen. De meeste kinderen uit de hoogste klas wilden graag meedoen. Alle rekwisieten en de kleding werden zelf gemaakt.

Na het B.L.O. was er vervolgonderwijs, het Voortgezet Buiten-

Schoolreisje 1960

gewoon Onderwijs voor leerlingen van 12 tot 16 jaar. Dit werd noodzakelijk, omdat de leerplicht was verlengd. De Ambachtsschool en de Huishoudschool waren voor deze kinderen te moeilijk en daarom was er een tussenvorm nodig. Deze school begon in een oude timmerfabriek aan de Brinklaan en daarna in een gebouwtje aan de Lange Veenteweg, dat oorspronkelijk een sociale werkplaats was. De gemeente wilde dit gebouwtje verkopen, maar Jan van der Reijden heeft het gevraagd voor het V.B.O., omdat het uitermate geschikt was. Het was al helemaal als werkplaats ingericht. Deze school viel ook onder de verantwoordelijkheid van Jan van der Reijden. Verder werkten er een onderwijzer, een werkmeester, een praktijkpersoon, een conciërge en een badjuffrouw, die de kinderen twee keer per week onder de douche zette. Er waren toen niet zoveel douches bij de mensen thuis. De godsdienstjuffrouw, een logopedist, een psycholoog en een orthopedagoog moesten gedeeld worden met de openbare lagere scholen. Er was echter geen administratieve hulp en evenmin was er een maatschappelijk werker. Jan van der Reijden was hiervoor het aanspreekpunt; de ouders vroegen hem bij van alles raad: bij ziekte, huisvesting, etc. etc. Hij heeft altijd veel contact gehouden met oud-leerlingen.

In 1976 is hij, op doktersadvies, gestopt met werken. Later is er een officieel afscheid geweest en toen is de naam van de school veranderd in 'Van der Reijdenschool'. In een krantenartikel wordt dit als volgt beschreven:
"De Prinses Marijkeschool in Epe zal voortaan Van der Reijden-

school heten, naar het hoofd der school J. van der Reijden, die vrijdagavond officieel afscheid nam van schoolbestuur, personeel en oudercommissie. Het bestuur van de dr. Van Voorthuysenstichting, die de school onder haar beheer heeft besloot tot de naamsverandering als blijk van grote waardering voor het scheidende hoofd, dat wegens ziekte vervroegd met pensioen gaat. Van der Reijden heeft de Marijkeschool sinds de oprichting in 1953 opgebouwd tot een school die landelijke bekendheid geniet op het gebied van buitengewoon lager onderwijs. Voor deze vorm van onderwijs ontwikkelde hij zelf een rekenmethode.

Namens het schoolbestuur sprak jhr. Mr. H. Verspyck. Hij memoreerde de inzet van het scheidende hoofd. 'Uw werk was niet alleen belangrijk maar ook moeilijk en soms dodelijk vermoeiend.'

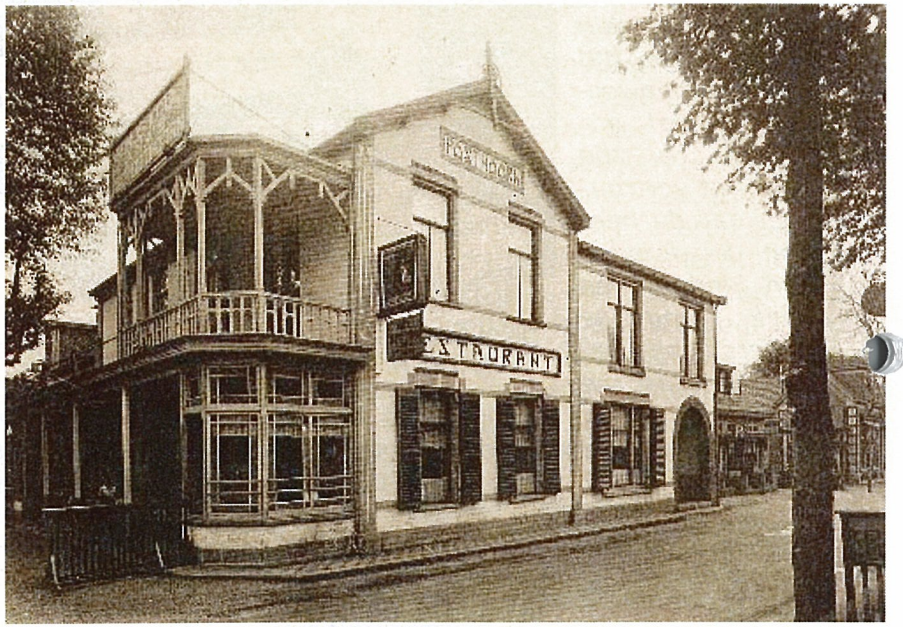
Deze foto toont: Thea en Jan van der Reijden, Jhr.Mr. H. Verspyck en Piet Slabbekoorn

Namens het personeel sprak mevrouw P. Deelman die vertelde in de lange tijd van samenwerking vooral getroffen te zijn door het vertrouwen dat de heer Van der Reijden aan kinderen en vaak angstige ouders kon geven. 'En juist dat vertrouwen is erg belangrijk op onze school' vond zij. De heer C. Stuck, voorzitter van de oudercommissie, prees de goede naam die het schoolhoofd aan de school heeft weten te geven en legde de nadruk op de goede begeleiding van oudleerlingen, waardoor velen een plaats in de maatschappij wisten te vinden. De rijksinspecteur van het BLO-onderwijs, E.C. van der Kleij, was blij met de nieuwe naam van de school: 'Het is een hulde aan een van de pioniers in het buitengewoon onderwijs. De school werd opgebouwd door een man en door

hem bezielde leerkrachten en kan model staan voor een goede school.'

In zijn dankwoord meende de heer Van der Reijden dat hij kon teren op vele goede herinneringen. 'Uitgangspunt bij het werk is steeds het kind geweest. Het zijn kinderen in nood en zij moeten geholpen worden. Maar ik verzet mij ertegen wanneer wij de kinderen abnormaliteiten aanmeten. Achter de kinderen heb ik steeds de ouders in hun problemen trachten te zien, hun zorgen en angst. Samen met het andere personeel hebben we kunnen bereiken dat we een goede school waren voor de kinderen en onze inzet was de beste inzet', aldus het scheidend hoofd. De J. van der Reijdenschool is een school voor buitengewoon lager onderwijs voor kinderen tot en met 16 jaar. De school heeft thans 198 leerlingen.'

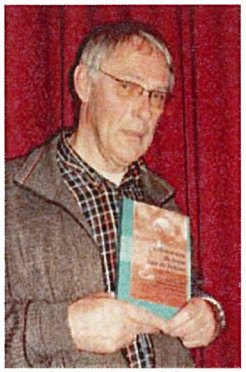
In de loop der jaren is de school steeds verder uitgegroeid en is, tot op heden, altijd zeer florerend geweest.

Restaurant 'De Posthoorn', Epe

Geloven aan de zoom van de Veluwe

Dr Ad Sulman

Dr Sulman en 'Geloven aan de zoom van de Veluwe"

Peter van Rooden stelt in Religieuze regimes (1996): *"...dat het orthodoxe protestantisme in Nederland als een sociale beweging, met een eigen geografisch patroon, levensstijl en ideologie pas ontstond in de tweede helft van de 19e eeuw"*. Zo'n opvatting prikkelt tot lokaal historisch onderzoek. Maar al eerder was ik geïnteresseerd in het ontstaan van het bevindelijke karakter van het huidige Veluwse geloofsleven. Door middel van een historisch onderzoek wilde ik de gedachte van Van Rooden toetsen en mijn eigen nieuwsgierigheid bevredigen.

Ik heb mij in mijn onderzoek beperkt tot de Noordwest-Veluwe in de 19e eeuw (1795-1914), destijds omvattende de burgerlijke gemeenten Oldebroek, Doornspijk, Elburg, Harderwijk, Ermelo en Putten, nu bestrijkende de gemeenten Oldebroek, Elburg, Nunspeet, Harderwijk, Ermelo en Putten. Op grond van aanvullend onderzoek zijn de huidige gemeenten Nijkerk en Barneveld toegevoegd.

Al is de Noordwest-Veluwe een door historici onontgonnen gebied, toch is er over het geloofs- en kerkelijk leven aldaar al het een en ander geschreven. Denk aan het bekende werk van Roessingh "Het Veluwse kerkvolk geteld" (1978) en het oudere werk van Heslinga "De Veluwe" in deel IV van het Handboek Pastorale Sociologie. Roessingh en Heslinga staan in hun conclusies diametraal tegenover elkaar. In dit verband is ook het werk van D.J. Wolffram "Bezwaarden en verlichten. Verzuiling in een Gelderse provinciestad, Harderwijk, 1850-1925" van belang. Naar mijn oordeel dient geschiedenis van geloof en kerk niet geïsoleerd behandeld te worden van de sociaal-economische geschiedenis, vandaar een kort overzicht.

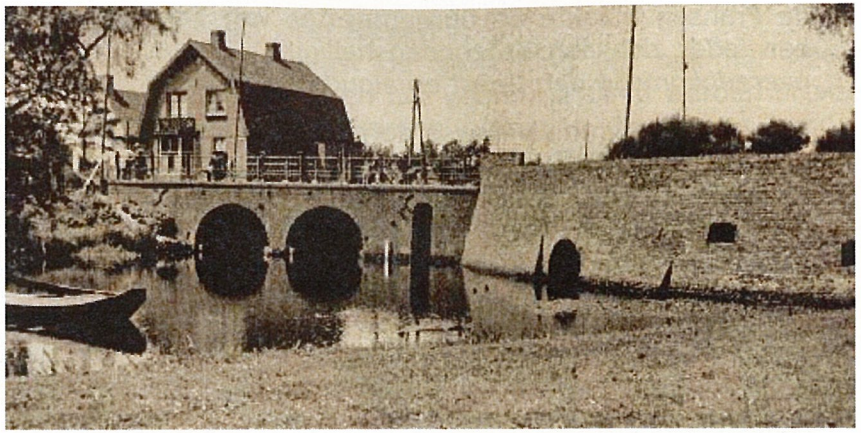
De Noordwest-Veluwe sociaal-economisch gezien

Kenmerkend voor de Noordwest-Veluwe in de 19e eeuw was de armoede, zowel in de steden als op het platteland. Een zeer groot aantal inwoners leefde onder of op de armoedegrens. Dagloners maakten 30 procent van de totale beroepsbevolking uit, wat te verklaren is uit de grote vestiging aan de rand van de woeste gronden begin 19e eeuw. Na de Franse tijd bestond er geruime tijd onduidelijkheid over de eigendomsrechten hiervan. Pas in 1842 kwam duidelijkheid over de eigendom. De burgerlijke gemeenten werden eigenaar, mits zij voor ontginning zorg zouden dragen.

Inmiddels waren er huttendorpen langs de hele Veluwerand ontstaan. De aanwezige landbouwgronden en minimale ontginningen konden de bevolkingsaanwas niet opvangen. Dagloners vonden hun werk veelal tijdens de oogst in Holland. 's Winters vonden sommigen van hen werk bij de aanleg van grindwegen. Zo niet, dan kon men een beroep doen op de diaconie. Langs de Zuiderzeekust lagen de boerderijen van de soms grote boeren. Door vererving werden de boerderijen echter kleiner, waardoor eind 19e eeuw menige boer tot de daglonersstand verviel. Toch bleef landbouw het belangrijkste middel van bestaan. De aanwezige industrie, papiermolens en steenovens waren van weinig betekenis en overleefden de eeuw niet. Pas omstreeks 1900 vestigden zich enige fabrieken op de Noordwest-Veluwe (melkfabrieken en een verffabriek).

De infrastructuur liet ook veel te wensen over. Er was slechts één verharde weg, een tolweg van Amersfoort naar het Katseveer bij Hattem. Wel werden er in de laatste helft van de eeuw op kosten van de burgerlijke gemeente grindwegen aangelegd, die pas ver in de 20e eeuw werden vervangen door bestrate wegen.

De middelen van bestaan in de steden waren genuanceerder dan die op het platteland. Harderwijk kende kort een universiteit en het Koloniaal Werfdepot. De visserij in Harderwijk en Elburg leverde enig werk op. Een enkele werf en touwslagerijen behoorden tot de toeleveringsbedrijven van deze bedrijfstak. Verder kenden de steden onderwijsinstellingen van hoger onderwijs. Op het platteland waren slechts scholen voor lager onderwijs aanwezig, die wat kwaliteit betrof veel te wensen overlieten.

Westerwal, Elburg

De Nadere Reformatie

Op grond van gedaan onderzoek bestaan er geen redenen om aan te nemen dat gedurende de 17e en 18e eeuw de orthodox calvinistische leer niet verkondigd werd (de leer van de erfzonde en de predestinatieleer). Of het volksgeloof aansloot bij de prediking en of de levenswandel van het kerkvolk hiermee in overeenstemming was, is maar de vraag. Niet na te gaan is in hoeverre de Nadere Reformatie, met haar beroep op zuiverheid in de leer en de eis van een radicale individuele bekering, hier invloed heeft gehad. Over de praktijk van het leven heeft de 19e-eeuwse burgemeester Nairac van Barneveld enige voorbeelden gegeven. In Kootwijk kon het in de 18e eeuw gebeuren dat de predikant tijdens de oogsttijd niet op de preekstoel verscheen, omdat hij de oogst binnenhaalde. Tijdens de kermissen in Barneveld werden er geen diensten in hetzelfde Kootwijk gehouden. Predikanten van de classis Nederveluwe klaagden over ontheiliging van de zondag door het houden van markten, werken op het land en bezoeken aan herbergen. In de patriottentijd werden in 1784 de kerken van Doornspijk en Oosterwolde gebruikt voor oefening met wapens. De Elburgse predikanten Hein en Van Diermen behoorden tot de aanvoerders van het patriotse verzet aldaar. Ook hield men zich in Elburg in de Franse tijd niet aan de regels voor de zondagsheiliging die tijdens het Ancien Regime golden. Na het vertrek van

de Fransen maakte de burgemeester van Elburg bekend dat een ieder zich aan de zondagsheiliging diende te houden "... *overeenkomstig den Geest en aloude zeden onzer vaderen".*

Dat het leven in de Veluwse dorpen en steden begin 19e eeuw niet geheel naar wens van de predikanten verliep, blijkt uit de klacht die in 1817 door enige Veluwse predikanten bij de synode gedeponeerd werd. Dronkenschap en messentrekkerij noodzaakte menig burgerlijk bestuurder de schutterij in te zetten. De predikanten Dibbits en Paré, die een onderzoek instelden naar de opwekkingsbeweging van 1821 te Nijkerk, maken melding van ontheiliging van de zondag en allerhande zedeloos gedrag waaronder dronkenschap, vloeken en zingen van zedeloze liederen.

De Verlichting

De Verlichting was ook aan de Noordwest-Veluwe niet voorbijgegaan. Zo was van 1780-1798 Hermannus Munthinge als hoogleraar in de theologie verbonden aan de academie te Harderwijk. Naast de theoloog Joannes Clarisse en de filosoof Bernard Nieuhoff was hij aanhanger van het supranaturalisme te Harderwijk. De laatste bul werd op 14 mei 1812 uitgereikt aan de predikant H.H. Donker Curtius, bepaald geen aanhanger van een streng calvinisme. Vooral binnen patriotse kringen werd het gedachtegoed van de Verlichting aangehangen. Men vond deze patriotten te Elburg, o.m. bij de predikanten Johannes van Diermen en Georg Hein, maar ook bij Egbert Willem Brink en D. Hennken, respectievelijk predikant te Oosterwolde en Doornspijk.
Toen in 1828 de predikant van Oosterwolde Albertus van Eerde kwam te overlijden, liet hij een bibliotheek van ruim honderd titels na, nagenoeg uitsluitend werken van verlichte schrijvers. Overigens dient opgemerkt te worden dat het aanhangen van patriotse ideeën niet inhield dat men de gereformeerde kerkelijke leer niet was toegedaan.
Ook al hingen de predikanten verlichte opvattingen aan, dan wilde dat nog niet zeggen dat het kerkvolk hen hierin volgde. Eerder is het zo dat het gedachtegoed van de Verlichting slechts bij dorps- en stadselite leefde.

Louis Henri Antoine Bähler, 21-6-1838 – 24-4-1932

Het Réveil

Naast de Verlichting liet ook het Réveil sporen na. Vooral na 1840 werden er veel predikanten beroepen die nauwe banden met het Réveil hadden. De meesten van hen waren in Utrecht lid geweest van het studentengezelschap Secor Dabar (Gedenk het Woord), ontstaan onder invloed van Da Costa, zoals Ch.D.L. Bähler, P.A. van Toorenenbergen en zijn broer J.J. van Toorenenbergen, J.G. Verhoeff, H.W. Witteveen en D. Gildemeester. Door deze met het Réveil sympathiserende predikanten ging de Hervormde classis Harderwijk een prominente rol spelen in de strijd om kerkherstel. Van meet af aan waren Veluwse predikanten betrokken bij de 'Christelijke Vrienden' en het tijdschrift 'Vereeniging: Christelijke Stemmen'. Ook bij de predikantenvergaderingen in De Klomp waren predikanten van deze classis nauw betrokken. Veel predikanten die op de Noordwest-Veluwe stonden of hadden gestaan, maakten deel uit van de sinds 28 januari 1852 gehouden vergaderingen van de broederkring 'Ernst en Vrede'.

Ds J.G. Verhoeff, predikant van Vaassen 1862-1865

De Afscheiding

De jaren voorafgaande aan de Afscheiding gaven binnen de Hervormde classis Harderwijk geen blijk van enige onrust. De theologie van het supranaturalisme deed hier geen verzet ontstaan, noch was er verzet tegen de Groningers. De psalmberijming van 1773 was probleemloos geaccepteerd, evenals de invoering van de Evangelische Gezangen. Evenmin werden bezwaren geuit tegen de invoering van de kerkorde van 1816. Het zingen van de gezangen was gedurende de 19e eeuw geen enkel probleem in de Hervormde Gemeenten van de Noordwest-Veluwe. De Afscheiding op de Noordwest-Veluwe was van

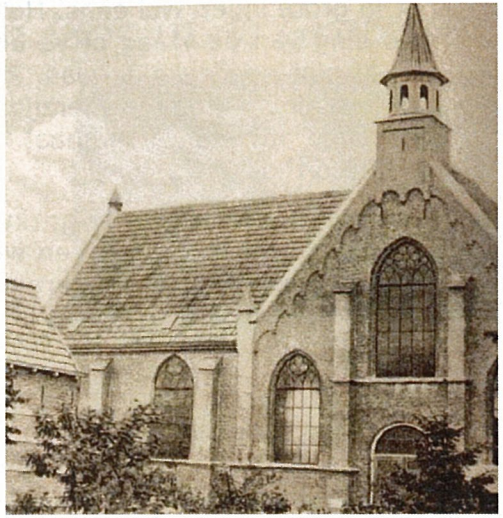
weinig betekenis. Slechts in Wezep, Doornspijk/Elburg en Putten vormden zich kleine Afgescheiden gemeenten. Relatief was die in Wezep het grootst. Wezep behoorde in die jaren tot de Hervormde Gemeente van Hattem, de plaats waar Brummelkamp predikant was. Mede door zijn invloed ontstond hier een Afgescheiden gemeente. Geen predikant, behalve Brummelkamp, en geen kerkenraad, ondanks levende sympathie, ging op de Noordwest-Veluwe met de Afscheiding mee. Een belangrijke oorzaak hiervan zou de armoede – en dus de financiële afhankelijkheid van de diaconie – kunnen zijn. Gelet op de binnen de Afgescheiden gemeenten ontstane conflicten in Wezep en Elburg, oefenden zij weinig aantrekkingskracht uit. Het lijkt erop dat de Afscheiding niet echt leefde op de Noordwest-Veluwe.

N.H. kerk te Nunspeet

De aanwezigheid van conventikels wordt in de literatuur nogal eens gezien als de basis van de Afscheiding. Gezelschappen kwamen in de 19e eeuw op de Noordwest-Veluwe weinig voor. Voor zover zij aanwezig waren, was het voor de kerkenraden geen probleem. Slechts als er bij een kerkvisitatie, of door de burgerlijke overheid, een opmerking over werd gemaakt, trad een kerkenraad op, echter zonder veel enthousiasme. Als het gezelschappen betrof waar de predikant op enigerlei wijze bij betrokken was, maakte men zich er al helemaal niet druk om. Zelden kwam het voor dat tegen oefenaars maatregelen werden genomen. Zo trad de bekende piëtistische oefenaar Wulfert Floor op in Putten en Harderwijk. In de kerkenraadsnotulen werd er geen aandacht aan besteed. De Oldebroekse geloofsgemeenschap 'Luctor et Emergo' begon als conventikel en leeft nog steeds voort.

Het reguliere kerkelijke leven ging, naast de strijd om kerkherstel, door. De kerkenraden vergaderden met een zekere regelmaat en behandelden zaken als de organisatie van de plaatselijke kerk en het bevorderen van het geestelijk leven. Opvallend is dat tijdens een predikantsvacature de kerkenraden zich minder met tuchtzaken bezighielden dan bij aanwezigheid van een predikant. Kennelijk dachten de ouderlingen en diakenen over menig thema anders dan de predikanten.

Kerk van de dolerenden in Nunspeet

Wij moeten ons realiseren dat predikanten, qua opleiding, ver boven het gemiddelde kerkenraadslid uitstegen. Daarnaast werd hun positie bepaald door het in dienst staan van 'God en Zijn heilige gemeente'. Predikanten bleven vaak kort in de gemeente en spraken de taal van het kerkvolk niet. Zij waren bepaald niet geïntegreerd in hun gemeente en hadden daardoor een beperkte invloed op het kerkvolk. Wat van de kansel gepredikt werd, werd door het kerkvolk niet zonder meer aanvaard. Hoewel er weinig van in de bronnen is terug te vinden, is er voldoende reden aan te nemen dat het volksgeloof tot in de loop van de 20e eeuw volop aanwezig was. Het geloof in heksen, spoken, helderzienden, witte wieven en allerhande voortekenen uit de natuur komt in de interviews van Heupers volop voor.

De Doleantie

Na de Doleantie keerde de rust in de kerken niet terug. Tussen de plaatselijke kerken op de Noordwest-Veluwe bestonden weinig inhoudelijke geschillen. Over de plaats en de betekenis van de belijdenisgeschriften, de leervrijheid en de tucht was men

het in grote lijnen wel eens. Het grote verschil lag in de beantwoording van de vraag of verbreking van het synodale juk nu wel of niet noodzakelijk was. Problemen deden zich ook voor, als het ging om de wederzijdse erkenning van de doop en deelname aan het avondmaal van hen die terugkeerden naar de Hervormde kerk.

Binnen de gereformeerde gezindte, de Afgescheidenen en Dolerenden, bestond er over en weer nogal wat wantrouwen. Als gevolg hiervan wilde in Elburg en Harderwijk de samenwerking niet vlotten en kwam er van een fusie niets terecht. In Putten vond men elkaar wel.

Intern ontstonden er het binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland omstreeks 1900 meningsverschillen van theologische aard over de doop. Het ging om de leer van de veronderstelde wedergeboorte van Abraham Kuyper. Diverse gemeenteleden van de gereformeerde kerk van Nunspeet konden zich in deze leer niet herkennen en sloten zich aan bij de Gereformeerde Gemeente. Het waren niet alleen gereformeerden die deze weg bewandelden, maar ook hervormden; ook zij voegden zich bij de Gereformeerde Gemeente. Uiteindelijk leidde dit tot de stichting van drie kerken van de Gereformeerde Gemeente op het grondgebied van de burgerlijke gemeente Ermelo. Dan is het al 1920.

Toen op 18 april 1906 de 'Gereformeerde Bond tot Vrijmaking der Nederlandsche Hervormde Kerk' het leven zag, was haar aanhang op de Noordwest-Veluwe vooralsnog nihil. Pas in de jaren twintig van de 20e eeuw werd haar invloed, aanvankelijk in de vorm van evangelisaties, enigszins zichtbaar. Toch kwam er pas na de Tweede Wereldoorlog een doorbraak.

Buitenleven in Nunspeet

Het koorhek van 1805 in de Grote Kerk te Epe

Jan van Zellem

In de Grote Kerk staat al eeuwenlang een eikenhouten koorhek. Het dateert uit de periode van de overgang van gotiek naar renaissance, rond 1525. Toch werd in 1805 "door het Amptsbestuur van Epe met goedvinden en ten overstaan van de Kerkelijke Commissie op dingsdag den 18 juny des voormiddags om elv uuren ten huize van Hendrik Brouwer, Castelain in 't Dorp Epe in 't openbaar aan de minst aannemende het vervaardigen van een geheel nieuwe Predikstoel, Choorhek, Doophek alsmede een party Banken" aanbesteed.
In dit artikel worden enkele bepalingen uit het bestek met betrekking tot het nieuwe koorhek besproken, de plaats waar het in het koor moest worden opgesteld, wat er toen met het historische koorhek uit 1525 gebeurde, hoe dit in 1907 weer in oude luister werd hersteld en wat vervolgens de lotgevallen waren van het koorhek uit 1805.

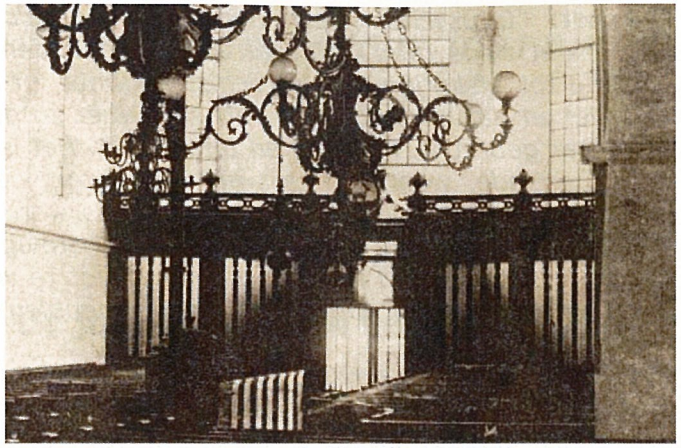
Besteksbepalingen

In het bovengenoemde bestek, dat zich in het Streekarchivariaat Noord-Veluwe bevindt, zijn negentien artikelen gewijd aan het koorhek. In artikel 1 is bepaald dat gemeten zal worden in "de Amsterdamsche Houtmaat van elv duim in de voet". Een Amsterdamse voet komt overeen met 28,31 cm. Daaruit volgt dat een duim 2,573 cm mat.

In artikel 3 is vermeld: "De aannemer zal in de eerste plaats moeten maken een geheel nieuw Choorhek van gaar droog Rijnsch wagenschots eikenhout, hoog uit de vloer tot op de bovenkant van de neuslijst 9¾ voet, breed 27 voet 7 duim, verdeeld in vijf vakken, in ieder vak drie pilasters, onder dezelve een platte borstwering, boven de pilasters doorgestoken Ringwerk en daarboven de hoofdlijst in 't midden een deur...".
Het hek kreeg dus een breedte van 9¾ voet = 7,82 m en de hoogte bedroeg, omgerekend in het metrieke stelsel, 2,57 m.

Rijnsch wagenschots eikenhout was eikenhout dat langs de Rijn werd aangevoerd; *wagenschots* betekent dat het hout zo gezaagd is uit een boomstam, dat de jaarringen praktisch loodrecht op het oppervlak van het hout staan. Dit hout wordt gekenmerkt door prachtige zogenaamde spiegels, de doorgezaagde mergstralen. *Mergstralen* zijn de bundels van cellen die straalsgewijs door de jaarringen lopen. Een *neuslijst* is een profiellijst van een betimmering, in dit geval de kroonlijst, de bovenste uitspringende lijst van het koorhek. Verder wordt gesproken van *pilasters*; dat is hier een platte hoofdstijl die een beetje naar voren uitspringt. En met *doorgestoken ringwerk* zullen de schakelranden op de kroonlijst bedoeld zijn. Deze elementen zijn goed te zien op de scheidingswanden tussen het schip van de kerk en respectievelijk de consistorie en de keukenruimte / opgang naar het orgel. De op genoemde scheidingswanden - resten van het koorhek uit 1805 - geplaatste wapenschilden zijn omrankt door festoenen, slingers van in hout gesneden laurierbladeren, waarop in artikel 5 van het bestek gedoeld wordt.

Oude foto's
Op een foto uit circa 1900, die zich in de kluis onder de toren van de Grote Kerk bevindt, zijn vazen waarneembaar. Hiermee zullen de 'cieraden' die volgens het bestek op het koorhek geplaatst moesten worden zijn bedoeld. Daarbij wordt verwezen naar tekening no. 1 die helaas niet meer aanwezig is. Op de foto zijn ook de schakelbanden, het *ringwerk* goed te zien. In het midden staat een wapenschild met een naar rechts kijkend hert, het wapen van de burgerlijke gemeente Epe.

Deze foto van het koorhek is rond 1900 Gemaakt

Dat de foto vóór 1906 is genomen, volgt uit het gegeven dat van 1906 tot 1909 een restauratie van de kerk heeft plaatsgevonden, waarbij het koorhek uit 1809 werd verwijderd en het koorhek van circa 1525 weer op het koor geplaatst werd. Een nauwkeuriger datering volgt uit het feit dat op de foto zesarmige ijzeren kronen zichtbaar zijn, elk voorzien van zes petroleumlampen. Deze werden in 1869 in de IJzerfabriek T. van Lohuizen in Vaassen vervaardigd. In 1901 werden deze kronen vervangen door achttienarmige kaarsenkronen, een geschenk van Ds J.A. Prins.
Op de foto is ook te zien dat het nieuwe koorhek werd geplaatst op de grens van de koorsluiting, waar de halve zeshoek overgaat in de noord- en zuidmuur van het koor. Daar staat nu weer het vroeg-zestiende-eeuwse koorhek. Volgens artikel 17 van het bestek uit 1805 moest het nieuwe koorhek "12 voet (dus ongeveer 3,40 m) oostwaarts van het 't thans staande oude choorhek geplaatst worden". En daarmee weten we dat het 16e-eeuwse koorhek vóór 1805 dichter bij het schip van de kerk stond dan nu het geval is.

Het lot van het oude koorhek
De vraag is wat men in 1805 met het historische koorhek heeft gedaan. Dit wordt duidelijk uit de berichten in het Nieuws- en Advertentieblad van 24 augustus 1907 en 8 januari 1908, waarin J.A.P. (Ds J.A. Prins) de stand van zaken en de voortgang van de "herstelling en opknapping" van de kerk be-

schrijft. Hij meldt: *"Intusschen werd het oude koorhek uit vroeger eeuwen, dat sinds ruim 100 jaar zeer geschonden en verknoeid, diende tot afsluiting van catechisatiekamer en opgang naar 't orgel en dat dik onder de verf zat, weer zo goed mogelijk aan elkaar gebracht, hersteld en bijgewerkt. Het is nu geplaatst in 't kooreinde, waar 't, naar wij verwachten, beter tot zijn recht komt in zijn eigenaardige lijnen. Alles werd en wordt van de verf ontdaan en 't uit de hand bewerkt stevig eikenhout komt te voorschijn om later in de was gezet te worden. De kleur daarvan dient tot aanwijzing hoe 't ameublement zal worden geverfd".*

En wat gebeurde er tussen 1906 en 1909 nu weer met het koorhek uit 1805? Ds Prins zegt daarvan: *"'t Houten koorhek in 't kooreinde dagteekenend uit het begin van de vorige eeuw, werd afgebroken en, in tweeën gesplitst, geplaatst aan weerszijden van 't orgel, waarmee het in stijl overeenkomt, ter afsluiting van de catechisatiekamer en den opgang naar 't orgel. Het wapenbord van de burgerlijke gemeente werd aan de eene zijde geplaatst en een soortgelijk van de kerkelijke gemeente, gebeeldhouwd door de hr. De Boer uit Apeldoorn, wordt aan de andere kant aangebracht".* Het kerkelijk zegel waarnaar het kerkelijk wapenbord is gebeeldhouwd, dateert van 1892, toen de herdenking van het 300-jarig bestaan van de Hervormde Gemeente Epe plaatsvond.

En zo hebben het koorhek van circa 1525 en een gedeelte van het koorhek uit 1805 tijdens de restauratieperiode tussen 1906 en 1909 stuivertje gewisseld. Eertijds "geschonden en verknoeid" verdienen beide culturele erfstukken onze goede zorg.

Bronnen

Streekarchivariaat Noord-Veluwe. *Voorlopige inventaris van het archief van de Hervormde Gemeente van Epe*; Kerkgebouw en inventarisnrs. 282, 218, 317, 195

E.J. Haslinghuis en H. Janse, *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie,* Leiden, 2001

W.C.H. Staring, *De binnen- en buitenlandsche Maten, Gewichten en Munten van vroeger en tegenwoordig,* 1902; Gijsbers & Van Loon, Arnhem, 1980

W. Meulenkamp, *Nederlands Hervormde Kerk; inventaris van Epe, Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland,* augustus 1983

G.S. van Lohuizen, *'De Ned. Herv. Kerk te Epe', Ampt Epe nr. 7, januari 1966, 7-8*

"Zomerkamp voor journalisten" te Vaassen in 1941 (1)

Drs R.E. Taselaar

De journalistiek in bezettingstijd

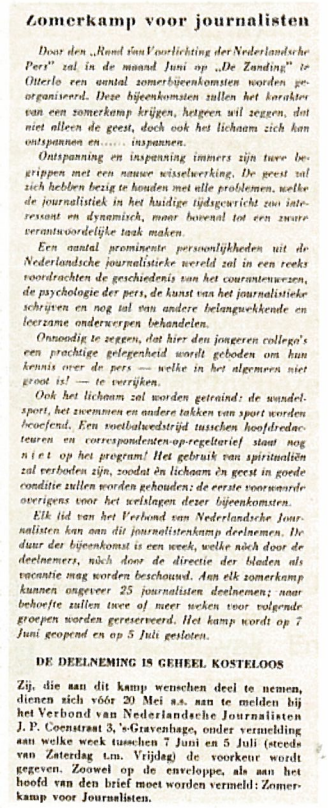
Reeds op 15 mei 1940 werd het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP) onder Duits toezicht gesteld. Vanaf dat moment zou het "Deutsche Nachrichten Buro" de voornaamste informatiebron voor de radio en dagbladen zijn. Langs deze weg werden gedurende de bezetting aanwijzingen gegeven over wat men moest en wat men mocht publiceren.

In eerste instantie leverde dit geen belemmeringen voor de pers op om aan het werk te blijven. Men kon schrijven wat men wilde, als het maar niet tegen de Duitse zaak gericht was. Geleidelijk werd de Duitse greep verscherpt. In november 1940 werd het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten (DVK) van Goedewaagen en Max Blokzijl opgericht.

In de eerste helft van 1941 werd door de Duitse persinstanties de eerste 'persreorganisatie' uitgevoerd.

Toen verschenen in Nederland
111 dagbladen en 599 nieuwsbladen
Op 1 november 1941 waren er
55 dagbladen en 129 nieuwsbladen
Op 1 april 1943 waren er nog
53 dagbladen en 90 nieuwsbladen

Op 2 mei 1941 kwam de secretaris-

Zomerkamp voor journalisten

Door den „Raad van Voorlichting der Nederlandsche Pers" zal in de maand Juni op „De Zanding" te Otterlo een aantal zomerbijeenkomsten worden georganiseerd. Deze bijeenkomsten zullen het karakter van een zomerkamp krijgen, hetgeen wil zeggen, dat niet alleen de geest, doch ook het lichaam zich kan ontspannen en..... inspannen.

Ontspanning en inspanning immers zijn twee begrippen met een nauwe wisselwerking. De geest zal zich hebben bezig te houden met alle problemen, welke de journalistiek in het huidige tijdsgewricht zoo interessant en dynamisch, maar bovenal tot een zware verantwoordelijke taak maken.

Een aantal prominente persoonlijkheden uit de Nederlandsche journalistieke wereld zal in een reeks voordrachten de geschiedenis van het courantenwezen, de psychologie der pers, de kunst van het journalistieke schrijven en nog tal van andere belangwekkende en leerzame onderwerpen behandelen.

Onnoodig te zeggen, dat hier den jongeren collega's een prachtige gelegenheid wordt geboden om hun kennis over de pers — welke in het algemeen niet groot is! — te verrijken.

Ook het lichaam zal worden getraind: de wandelsport, het zwemmen en andere takken van sport worden beoefend. Een voetbalwedstrijd tusschen hoofdredacteuren en correspondenten-op-regelterief staat nog niet op het program! Het gebruik van spiritualiën zal verboden zijn, zoodat èn lichaam èn geest in goede conditie zullen worden gehouden: de eerste voorwaarde overigens voor het welslagen dezer bijeenkomsten.

Elk lid van het Verbond van Nederlandsche Journalisten kan aan dit journalistenkamp deelnemen. De duur der bijeenkomst is een week, welke noch door de deelnemers, noch door de directie der bladen als vacantie mag worden beschouwd. Aan elk zomerkamp kunnen ongeveer 25 journalisten deelnemen; naar behoefte zullen twee of meer weken voor volgende groepen worden gereserveerd. Het kamp wordt op 7 Juni geopend en op 5 Juli gesloten.

DE DEELNEMING IS GEHEEL KOSTELOOS

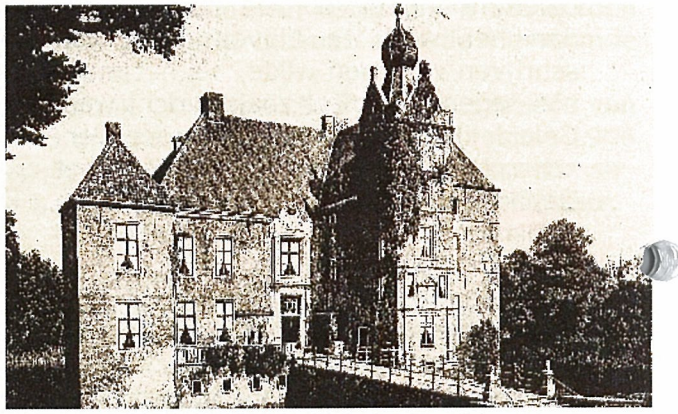
Zij, die aan dit kamp wenschen deel te nemen, dienen zich vóór 20 Mei a.s. aan te melden bij het Verbond van Nederlandsche Journalisten J. P. Coenstraat 3, 's-Gravenhage, onder vermelding aan welke week tusschen 7 Juni en 5 Juli (steeds van Zaterdag t.m. Vrijdag) de voorkeur wordt gegeven. Zoowel op de enveloppe, als aan het hoofd van den brief moet worden vermeld: Zomerkamp voor Journalisten.

Uit: De Nederlandsche Journalist, april 1941

generaal van het DVK met het 'Journalistenbesluit'. Hierin werd het beroep van journalist in het bezette Nederland en alles wat daarmee samenhing, geregeld. Elke journalist werd op grond van zijn inschrijving in het beroepsregister lid van het Verbond van Nederlandsche Journalisten.

Het Verbond van Nederlandsche Journalisten had o.a. tot taak 'de instellingen in het leven te roepen voor de opleiding, de verdere ontwikkeling en de sociale verzorging van journalisten; voor zover in het kader dezer instellingen voor opleiding en verdere ontwikkeling algemeen vormend onderwijs wordt gegeven, geschiedt zulks met inachtneming van de algemeene, in het bezette gebied geldende onderwijsbeginselen."
Voor de opleiding en verdere ontwikkeling van journalisten (artikel 22 van het Journalistenbesluit) zijn alleen de wekelijkse zomerkampen van 1941 tot en met 1943 georganiseerd.

Voorbereidingen voor de zomerkampen
De eerste zomerkampen zouden in juni en juli 1941 plaatsvinden op 'De Zanding' in Otterlo, maar werden in een laat stadium wegens veelvuldig voorkomende vervoersmoeilijkheden verplaatst naar kasteel 'De Cannenburch' te Vaassen. Dat dorp was per trein bereikbaar vanuit Zwolle en Apeldoorn.

Kasteel 'De Cannenburch' in de oorlogsjaren

'De Cannenburch' was indertijd een bondshotel van de ANWB, met eigen bos, met roei– en visvijvers en een garage. Het was speciaal ingericht voor tuinfeesten en buitenpartijen. Het kasteel was eigendom van de Duitse familie Cleve en werd gehuurd door de heer B. Smit, de eigenaar van het hotel aan de Dorpsstraat te Vaassen.

Briefhoofd van Kasteel 'De Cannenburgh', bron: NIOD

De zomerkampen voor journalisten werden georganiseerd door de Raad van Voorlichting der Nederlandsche Pers in Den Haag. De organisatie was in handen van A. Meijer Schwencke. De culturele voorbereiding deed Drs. W. Goedhuys en de technische voorbereiding J. Learbuch.
Uit de toelichting op de begroting voor de zomerkampen in 1941 blijkt, dat de deelnemers de kosten voor het verblijf zelf niet behoefden te dragen.
"Doel van het kamp moet immers zijn den deelnemers in een prettige, kameraadschappelijke sfeer bekend te maken met de eischen, die de nieuwe tijd aan den voorlichter der openbare meening stelt. Men moet dit zoo zien, dat de Raad van Voorlichting en het Departement de deelnemers uitnodigen tot deze bijeenkomsten, teneinde hen kennis te doen nemen van de nieuwe eischen. Waar wij nog niet zoover zijn, dat de meerderheid der journalisten het als een dringende behoefte gevoelt van een en ander kennis te nemen, is dit de enige weg. De inrichters zijn overtuigd dat anders zeer velen niet zouden komen. Bovendien zouden de kosten – wilden de bijdragen eenig gewicht in de schaal leggen – zeker veel te hoog worden, vooral voor de jongere, zeer laag betaalde, leden van het vak. En juist voor hen is dit kamp bedoeld.
Een andere weg zou zijn een zekere dwang uit te oefenen en b.v. den dagbladen voor te schrijven journalisten voor hun rekening te zenden. Afgezien van de vraag of dit juridisch mogelijk zou zijn, is het naar onze diepe overtuiging in strijd met den aard van het Nederlandsche volk, op zulk een wijze 'pro-

paganda' te voeren. Dwang zou een volkomen averechtse uitwerking hebben. Alleen dat, wat vrijelijk aanvaard wordt, heeft blijvende waarde."

Voor de zomerkampen werden oproepen in diverse dagbladen geplaatst. Ook in DE NEDERLANDSCHE JOURNALIST, het blad van het Verbond, waren wervende stukjes opgenomen.
Zoveel journalisten wilden meedoen, dat streng moest worden geselecteerd. Op de bij het NIOD bewaard gebleven deelnemerslijsten stonden nationaal-socialisten, zoals redacteuren van Het Nationale Dagblad, Ontwakend Volk en De Schouw, naast nieuwsgierigen, die wel gratis op een kasteel wilden logeren. Verslaggevers van de streekpers, de Arbeiderspers en de N.R.C. waren ruim vertegenwoordigd.

Enige merkwaardige brieven aan de kamporganisatie zijn bewaard:

- Een vertegenwoordiger van de Nieuwe Apeldoornse Courant schreef op 10 juni 1941, dat hij een schromelijk verzuim moest inhalen. Toen in nr. 4 van 'De Nederlandsche Journalist' de plannen voor het zomerkamp waren ontvouwd, was hij daarvan direct een enthousiast voorstander. Slechts het feit dat hij veronderstelde dat het in een kamp zou worden gehouden, bracht hem ertoe een verzoek om deel te nemen achterwege te laten. Toen echter uit latere berichten bleek, dat de kampen zouden worden georganiseerd in kasteel 'De Cannenburch' zou het hem heel wat waard zijn, alsnog tot de deelnemers te kunnen behoren.
- In een brief van 11 juni 1941 meldde een journalist dat hij niet van de partij kon zijn, ofschoon hij zich aanvankelijk had opgegeven. De reden werd openhartig gegeven: "De deelneming aan het kamp is door Uw bemoeiingen geheel gratis doch er komen ongetwijfeld eenige kosten bij als reisgeld, consumpties op excursies en op den slotavond. Een stel journalisten gedraagt zich nu eenmaal niet als oude vrijsters. Het is U waarschijnlijk bekend, dat de zeer lage salarissen van de Ver. Kath. Pers lang niet stroken met de door dezelfde Ver. Kath. Pers steeds gepropageerde sociale rechtvaardigheidsbegrippen. Wij, ongehuwden, genieten nog steeds een korting van 15% op de schamele maandlonen, zoodat we ternauwernood de hoofden boven water kunnen houden.

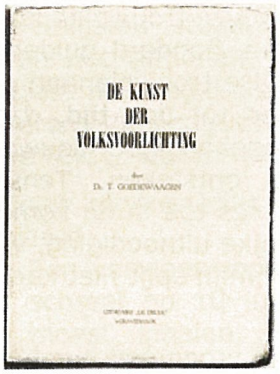
Algemeen hoopten we, dat deze korting aan het einde van het eerste halfjaar (dus 30 juni) terugbetaald zouden worden. Van dit geld hadden we een eenvoudige vacantie en de kampkosten kunnen betalen. Een der directeuren heeft echter aan een belangstellenden redacteur doen weten, dat er geen sprake van terugbetaling en herstel van loon is. Hiermee is voor mij de gelegenheid om aan het kamp deel te nemen weggenomen. Bovendien ben ik verloofd en worden er door mijn verloofde reeds angstig-serieuze trouwplannen gesmeed. Zuinigheid met mijn nog geen honderd gulden per maand is dus een eerste vereischte. De trouwplannen moet ik weer eens trachten te verschuiven tot den tijd, dat de reeds ettelijke maanden geleden aangekondigde nieuwe salarisschalen een hoopvoller lichtje ontsteken. Tenslotte wensch ik U en allen deelnemers succes toe in de komende kampdagen en dank U voor de hartelijke uitnoodiging, waaraan ik zij nogmaals gezegd – zeer tot mijn spijt niet kan voldoen."

Geruime tijd voor het eerste zomerkamp vroeg een persbureau fotoreportages te mogen maken voor verschillende dag– en weekbladen. De Nieuwe Rotterdamsche Courant en De Telegraaf voldeden aan een verzoek om tijdens de kamptijd regelmatig enige kranten ter beschikking te stellen. De Arbeiderspers huurde een Tobis-film, getiteld 'Het laatste nieuws', die ging over een Duits krantenbedrijf. Deze film is tijdens de kampweken ook vertoond. Daarbij gebruikte men een tweedehands smalfilmapparaat. De aanschaf van een radiotoestel was noodzakelijk om belangrijke journalisten tijdig te informeren over gebeurtenissen van betekenis.
Een autobus werd gehuurd voor ongeveer f 75,— per week. De kosten van de benzine werden geschat op f 25,—. Met de bus werden vijf excursies per week gemaakt. Een letterkundige bood aan belangeloos journalisten over 'sport' bij te scholen.

Het eerste zomerkamp

Het eerste kamp vond plaats van 14 tot en met 20 juni 1941. Het kamp werd op zaterdag 14 juni geopend. Meyer Schwencke heette allen welkom op het slot. Hij zag het kamp als het begin van een systematische opleiding van een journalist.

Goedhuys dankte Prof. Dr. T. Goedewaagen, de secretaris-generaal van het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten, voor zijn aanwezigheid. Tenslotte hield N. Oosterbaan, hoofd van de Afdeeling Algemeene Propaganda van het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten, een 'geestige' tafelrede, waarin hij zijn beste verwachtingen uitsprak voor het welslagen van het kamp en voor de samenwerking tussen pers en propaganda in een nieuwe staat. De maaltijd werd besloten met het gemeenschappelijk zingen van een speciaal voor deze gelegenheid geschreven lied.

Prof. Goedewaagen hield 's avonds een rede over 'De kunst der volksvoorlichting', waarin hij volksverbondenheid en vakkennis de belangrijkste hoedanigheden van de persman noemde. Hij zei bezig te zijn methoden te vinden om een volksvoorlichting, door de staat gestuwd en gecontroleerd, op te bouwen. Hij deed dat in het besef, dat tact en ervaring de bronnen zijn. Hij wilde het volk winnen voor het nationaal-socialisme, niet met dwang, maar met kalme overtuiging.

Op dinsdag 17 juni sprak Dr. W.H. Brauksiepe zijn gehoor toe over 'Zin en wezen van de perswetenschap'. Hij had zich als doel gesteld de belangstelling voor de perswetenschap in het algemeen en toegesneden op Nederland op te wekken. Dinsdagavond gaf de Fanfare een concert aan de Kastanjelaan. Dit concert werd door Vaassenaren en 'Cannenburchers' bijgewoond.

Op de woensdag werden overdag voordrachten gehouden door J.C. Nachenius over 'Een en ander over ras' en W.B.D. Hulstijn over 'Het schrijven voor de krant'. Nachenius, vormingsleider van de Nederlandse S.S., eindigde zijn lezing over het rassenvraagstuk als volgt: "Wij willen – negatief – het erfelijk zieke en a-sociale van de voortplanting uitsluiten (de natuur kan het voor ons 'dank' zij de beschaving niet

meer doen). Wij willen ook de verbastering met vreemd ras verhinderen. Maar wij willen daarenboven – positief – het ras hooger opvoeren. Wij willen dat de beste elementen naar lichaam en geest zich sterker zullen voortplanten dan de rest. Dit is door allerlei wetgeving te bevorderen, door het opstellen van een voorbeeld (te vergelijken met het fokideaal van een fokker) en door het vormen van uitgelezen sibben zoals dit door Darré en Himmler wordt nagestreefd bij erfhoeveboeren en in de SS."

Hulstijn, administrateur van het DVK, zei aan het eind:
"Tot eenheid en harmonie kunnen wij geraken, wanneer wij naar een doel streven, dus in leidend beginsel gelijk gericht zijn. Wanneer wij het bij het schrijven voor de krant aan dit voor den vakman opperste gebod willen voldoen, dienen wij als goede kameraden elkander dit doel aan te wijzen."

Het journalistenelftal of juist dat van Vaassen?

Het hoogtepunt van de eerste week was een voetbalwedstrijd tussen de journalisten en een 'tiental' Vaassenaren. Vele dorpsgenoten moedigden hun spelers aan onder de kreet: 'Laat je niet kisten door die journalisten'. De Vaassenaren wonnen met 7-5, na een 4-0 ruststand.

Op donderdagmiddag hield de procureur-generaal bij het Haagse Gerechtshof, Mr.Dr. R. van Genechten, een voordracht over de 'Nationaal-socialistische levenshouding'.
Hij vond dat, om nationaal-socialist te zijn, eisen gesteld moesten worden aan het persoonlijk leven. De deugden, die geëist werden, zijn eenvoud, moed, openhartigheid en trouw.

In tegenwoordigheid van enkele gasten werd donderdagavond in de grote hal van het kasteel het afscheidsfeest gevierd. Er

Bezichtiging van de opgravingen

werd opgetreden door een Veluwse kleinkunstenaar, bijgestaan door zijn echtgenote en pianist, en Elly van Stekelenburg met een orkestje, bestaande uit drie personen. De artiesten waren geëngageerd door de Afdeeling Culturele Ontspanning van het Centraal Bureau van de Werkgemeenschap 'Vreugde en Arbeid' van het Nederlandsch Verbond van Vakverenigingen. Aan het eind van de avond sprak Meyer Schwencke een woord van afscheid:
"Gij kwaamt als mijnheren en gij gaat heen als kameraden.
Gij bleekt kameraden te zijn, die slechts één doel voor ogen hebben: het belang van het Nederlandsche Volk. Dit is daarom zo belangrijk, omdat het het bewijs moet zijn, dat wat in kleine kring kan, ook in een geheel volk mogelijk is."

Op de vrijdagmorgen vond in de slotgracht een tournooi plaats tussen roeibootjes, waarin met bezems bewapende 'ridders'.

De verliezers kwamen in het water terecht. Na afloop van het spiegelgevecht dankte Hulstijn de organisatoren voor de wijze, waarop zij een kameraadschappelijke en eensgezinde sfeer tot stand hadden weten te brengen. Hij vond dit voor de eenheid van het Nederlandse volk van onschatbare betekenis.

Op dezelfde dag hield Dr. F.C. Bursch van de Volkse Werkgemeenschap, tevens conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden en directeur van het Rijksbureau voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, een voordracht onder de titel 'De Oudheid in het heden'. Na bezichtiging van opgravingen vlakbij Vaassen onder leiding van Bursch is de eerste week afgesloten.

CANNENBURGHSCHE COURANT

Nieuws- en Advertentieblad voor Vaassen en Omstreken.

HOOFDREDACTIE EN DIRECTIE: KASTEEL CANNENBURGH - TEL. 220 - VAASSEN (GELD.)	DIT BLAD VERSCHIJNT ÉÉNMAAL PER JAAR ABONNEMENTEN WORDEN NIET AANGENOMEN:

1e JAARGANG. ZATERDAG 21 JUNI 1941 (MIDZOMERDAG). No. 1

Bron: NIOD

Op zaterdag 21 juni 1941 verscheen de 'Cannenburghsche Courant' met artikelen onder de kopjes 'WIJ en GIJ' (bedoeld werden de journalisten en Vaassenaren), PLAATSELIJK NIEUWS, KUNST EN WETENSCHAP, LANDBOUW EN VEETEELT, SPORT en ADVERTENTIES. *(wordt vervolgd)*

Gebruikte bronnen:

- Voordrachten, gehouden in 1941, uitgegeven in KAMP-SERIE bij uitgeverij De Delta te 's-Gravenhage
- 'Niet voor publicatie', proefschrift van R. Vos in 1988
- 'Perszuivering', de Nederlandse pers 1944-1951 door J. Driever en J. Brauer
- Artikel 'Journalist op kamp voor de Nieuwe Orde' door G. Groeneveld in de Volkskrant van 28 april 2002
- Gegevens en documenten, die bij het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) beschikbaar waren
- Verzameling WO II van R.E. Taselaar

Een willekeurige greep (4)
Uit het Woordenboek van het dialekt van Epe

ANDERWEGGENS, bw., ergens anders.
Anderweggens is 't ok zo mooi niet.

ANGLOEPEN, zww., gemeen, vals, met iets loerend in de blik, kijken naar. *De hond gloepen mien an.*

ANKRUMMELEN, zww., aantobben.
Vrogger krummelen de mensen mä wat an. Ook: KRUMMELEN

ANNEMEN, sww., aannemen (in alle betekenissen).
De timmerman hef et huus anenöamen, zal het huis bouwen; *mit Poasen wodt hee anenöamen*, als lid van de kerk; *iej maggen niet annemen*, bij het knikkerspel, als er wordt "gesmokkeld" met de te gooien afstand door bv. Vooruit te rekken; *ik neme dit graag van oew an*, ik geloof je graag.

ANPOTEREN, znw., opschieten, met het werk, poot aanspelen.
Zee mutten wel anpoteren, äs ze vanoavend nog kloar komen wilt.

ANSCHÎETEN, sww., (vlug) aantrekken; aanschieten, raken (zonder dodelijk gevolg).
Effen een jas aanschîeten; een haze anschîeten.

ANZEGGEN, sww., kennis geven van een sterfgeval. *Ene de wach -*, iemand zeggen waar het op staat. *Vrogger wodden een ståårfgeval deur de noaste buur anezeg.*

APELDOORNE, Apeldoorn.
Apeldoorne, spits van de toorne,
Voassen is een kreaiennes,
Epe is een stad,
Heerde is nog wat,
En Ûne is een gat

APRIL, April
Een dreuge meert en een natte april, dät is de boer zien wil.

De geschiedenis van de 'S.V. EPE'
Gert van den Esschert, secretaris 'S.V. EPE'

De jaren 30 en 40

De voetbalvereniging Epe is opgericht op 1 augustus 1939. Vóór die datum bestond het voetbal in Epe uit groepen jongeren die voetbalden onder de naam 'V.V. Unitas'.
In 1940 werd het lidmaatschap van de K.N.V.B. (onderafdeling G.V.B.) aangevraagd en is er een bestuur samengesteld, voornamelijk uit oudere personen. De nieuwe vereniging 'V.V. Epe' voetbalde in het begin aan de Spoorlaan te Epe.
De eerste officiële trainer die 'V.V. Epe' aantrok, was de bekende keeper van Go-Ahead Eagles, Leo Halle. Hij is ook voor het Nederlands elftal uitgekomen. Destijds werden de wedstrijden van 'V.V. Epe' vaak gevolgd door zo'n 2000 à 2500 toeschouwers.

Eper Boys, 3 juni 1927

De jaren 50 en 60
In 1953 verhuisde 'V.V. Epe' naar de Kweekweg in Epe waar twee, en later drie, velden in gebruik werden genomen. Door het samengaan met de handbalvereniging ontstond ± 1955 'Sport Vereniging Epe'. In de jaren zestig kende 'S.V. Epe' een lichting voetballers waarmee de 1e klasse van de K.N.V.B werd gehaald. Onder leiding van trainer Henk Oosterveld werd in die periode door zowel het 1e als het 2e elftal op het hoogst haalbare amateurniveau van Nederland gespeeld.
De 'S.V. Epe' was voor Leo Beenhakker, als 23-jarige, de eerste club waar hij als trainer werkzaam is. Daarna werd hij trainer van o.a. Ajax en Real Madrid.

De jaren 70 en 80
In 1974 vertrok 'S.V. Epe' van de Kweekweg naar 'De Wachtelenberg', een sportaccommodatie met één hoofdveld met verlichting, tribune en kiosk. Verder bevat het complex vier speelvelden, twee trainingsvelden met verlichting en voldoende parkeergelegenheid. De kleedkamers, inclusief scheidsrechterkamers, krachthonk en massageruimte zijn gelegen onder de kantine en jeugdhonk van 'S.V. Epe'.

De openingswedstrijd op de Wachtelenberg "Go-Ahead Eagles – PEC Zwolle" werd door 3500 toeschouwers bezocht. Aansprekende wedstrijden die de 'S.V. Epe' gespeeld heeft tegen profclubs waren o.a. Ajax, Barcelona (7000 toeschouwers) en Anderlecht.

In 1978 scheidde de handbalvereniging zich van 'S.V. Epe' af, maar de naam 'S.V. Epe' bleef. 'S.V. Epe' had tevens een team dat op de zaterdag speelde. In 1984 scheidde dit team zich af en verzelfstandigde zich onder de naam 'E.Z.C. '84'. Deze nieuwe club betrok de accommodatie aan de Kweekweg te Epe.

Vanaf 1985 kende 'S.V. Epe' wederom een fantastische voetbalperiode die uiteindelijk leidde naar de hoofdklasse. Onder leiding van trainer Jan Fiechter werd het allerhoogste amateurniveau van Nederland bereikt. Deze resultaten werden behaald met nagenoeg alleen maar Epenaren, wat voor die periode al een unicum was.

De allerbekendste voetballer die bij de 'S.V. Epe' zijn voetballoopbaan begon, was Marc Overmars (Go Ahead Eagles, Willem II, Ajax, Arsenal, Barcelona en het Nederlands elftal).

De jaren 90 tot heden
De huidige selectie van de 'S.V. Epe' speelt in het seizoen 2004-2005 in de derde klasse Oost van de K.N.V.B. De Jeugdselecties van de 'S.V. Epe' spelen allemaal in de 1e klasse, met uitzondering van 'S.V. Epe' A1 dat in de hoofdklasse speelt.

Een historisch S.V. EPE-lied

Theo Nitert

Clublied uit de oude tijd: "Welkom-Aan-Tafel"
(melodie: Hup Holland Hup)
ter ere van de reünie op 12 april 1980

Vaak zag je aan de Spoorlaan
de blauwen aan het werk,
gesteund door de supporters,
want die maakten Epe sterk.
Dan ging de club van Jansen,
Klein-Tijssink en van Smijs,
al met die grote Volvo
van Dijkstra weer op reis.
Dan zat je zo gezellig
met z'n allen in de bus
en kregen alle jongens
van een meisje weer een kus.

Refrein:
Hup-Epe-Hup!
In klasse B sta jij nu bovenaan.
Hup-Epe-Hup!
En laat je deze plaats nu niet ontgaan.
Hup-Epe-Hup!
Zet nu je tanden op elkaar
En draagt elkanders lasten.

De eerste strijd was Helios,
Die was niet al te best.
Dat kwam omdat ze stopperden,
Werd er toen maar gezegd.
Toen gingen we naar Deventer,
Al naar dat grote U.D.
En heel het Eper legioen,
Riep o jee, o jee, o jee.
Maar na de rust gaf Epe,
Hen spoedig van katoen.
Toen riepen alle blauwen,
Daar is niets meer aan te doen.

Refrein

Dit lied werd zo rond 1948-1950 opgemaakt door Joop Vierwinden, terwijl het nu op schrift werd gezet door mevrouw J. Post-Hulshof

***Op de foto Eper Boys, 1930**: E. Wonink, G.J. v. Westerveld, J. Das, H. Woning, J. de Graaf, K. v.d. Put, H. Bats (keeper), J. v. Doorm, H. Witteveen, D. Steenbergen, E. Bats, L. Bosch, H. de Graaf.*

Het school- of ambachtsfonds

Wim van 't Einde

In de vorige Ampt Epe schreef Dirk Bakker in zijn eerste artikel over de totstandkoming van het christelijk onderwijs in Vaassen uitvoerig over de perikelen rond het schoolfonds dat door dominee Siblesz is ingesteld. Omdat in het artikel slechts aandacht wordt besteed aan de oprichting van het fonds en de problemen die hiermee gepaard gingen, leek het me goed deze informatie wat aan te vullen door dit korte artikel.

Nadat de kerkenraad het besluit had genomen om het geld aan te wenden om jongens te steunen bij het aanleren van een ambacht, werd het geld daar feitelijk aan besteed. De kerkvoogdij voerde het beheer over het fonds en legde daarover verantwoording af aan de kerkelijke gemeente. Mensen die door het fonds ondersteund wilden worden, konden bij de kerkvoogdij een aanvraag indienen. Daarnaast kon de kerkvoogdij ook mensen steunen van wie ze vonden dat deze recht hadden op ondersteuning uit het fonds. Een aanzienlijk aantal Vaassenaren kreeg een bedrag uit dit fonds om een opleiding die ze volgden te betalen. De bijdrage uit het fonds kon door de kerkvoogdij als lening of als eenmalige gift worden verstrekt. Leningen konden ook achteraf in giften worden omgezet, wanneer de betrokken persoon het bedrag niet terug kon betalen. Het boek waarin de instelling van het ambachtsfonds is beschreven en waarin de uitgaven door de kerkvoogdij zijn verantwoord, is aanwezig in het gemeentearchief.

Doordat de overheidsvoorzieningen beter werden (waaronder de instelling van studietoelagen door de overheid) werd vanaf 1950 nauwelijks meer gebruik gemaakt van het ambachtsfonds. Het fonds werd daarom in 1980 opgeheven. Het nog in kas aanwezige geld werd aan de kerkvoogdij geschonken.

Bronnen

Het orgel klinkt weer in de kerk
Gemeentearchief

Historische Vereniging Felua

Door uw lidmaatschap van Ampt Epe geeft u blijk geïnteresseerd te zijn in het verleden van de gemeente Epe. De geschiedenis houdt natuurlijk niet op bij de gemeentegrens. Geschiedenis gaat verder. Misschien wilt u meer weten over het verleden van de Veluwe of bent u geïnteresseerd in de streekgeschiedenis in haar totaliteit. Mocht dat het geval zijn, dan is het de moeite waard te overwegen lid te worden van de Historische Vereniging Felua.

Deze vereniging, die al meer dan honderd jaar oud is, heeft leden – zowel vakhistorici als amateurs - die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis en de archeologie in het algemeen en in die van de Veluwe in het bijzonder. Felua bezit een omvangrijke collectie historische voorwerpen de Veluwe betreffende, die momenteel is ondergebracht in het CODA-museum te Apeldoorn en daar tentoongesteld wordt.

Felua ontplooit uiteenlopende activiteiten, zoals lezingen, kleine en grote excursies, om het jaar een symposium met als centraal thema een onderwerp uit de Veluwse geschiedenis.
Jaarlijks organiseert de vereniging cursussen die zowel door leden als niet-leden bezocht worden, bijv. over kunstgeschiedenis en oude handschriften.
Felua geeft twee publicaties uit: a) Vier keer per jaar het Nieuwsbulletin Felua met o.a. streekgebonden historisch nieuws en artikelen; b) Eens in de paar jaar de Bijdragen Felua met oorspronkelijke (wetenschappelijke) artikelen en boekbesprekingen.

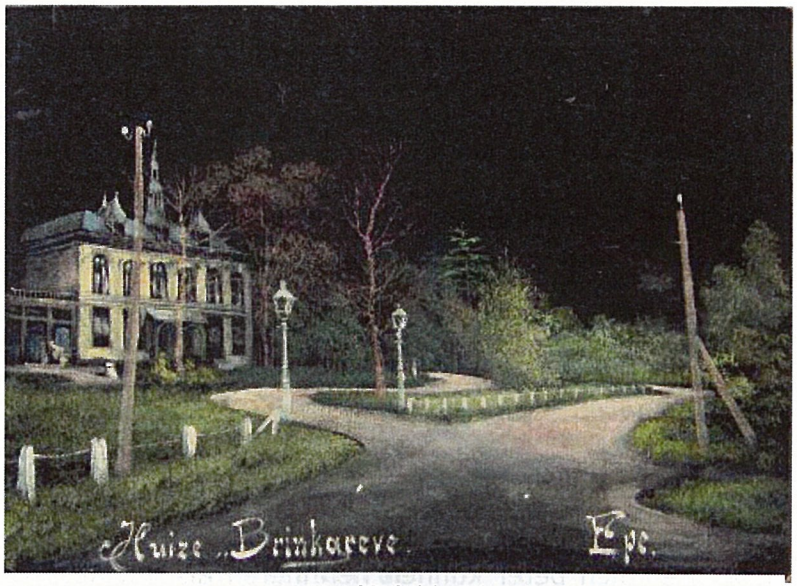
Geïnteresseerd geraakt? Speciaal voor leden van Ampt Epe kent Felua een duo-lidmaatschap, waardoor voor hen de contributie geen 22, maar slechts 18 euro per jaar bedraagt; uw huisgenoten zijn al lid voor 2,25 euro. Tevens hebt u dan gratis toegang tot het CODA-museum te Apeldoorn.
Voor nadere inlichtingen: www.felua.info, waar u zich onder de knop Lidmaatschap kunt aanmelden. U kunt ook bellen met het secretariaat, mevrouw Marijke Hiltmann-Schoen, tel. 055 – 522 4020. Vermeld bij uw aanvraag dat u lid bent van Ampt Epe, zodat u voor het duo-lidmaatschap in aanmerking komt.

Verloren gewaand...

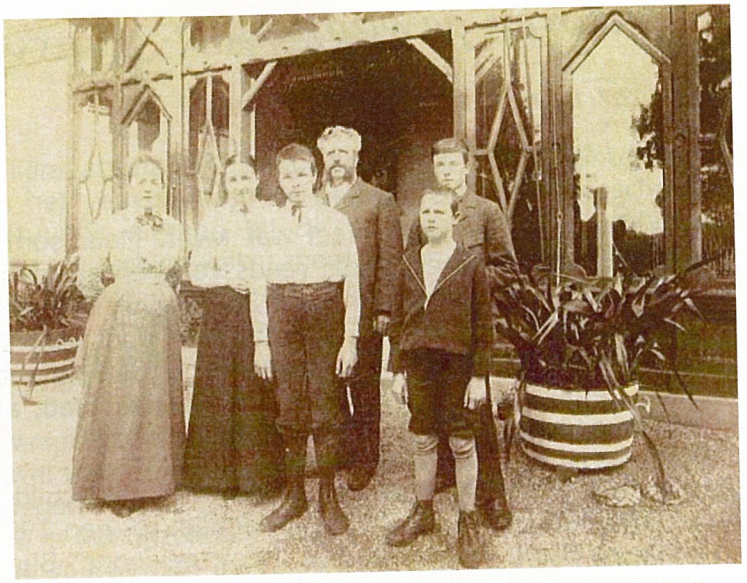
Lijda van den Bremen-Jonker

We raken in het leven heel wat kwijt. Maar soms vinden we ook 'zomaar' iets terug, dat reeds verloren gewaand of uit onze herinnering verdwenen was. Zo ging het mij met de volgende afbeeldingen. En omdat deze een oud stuk Eper historie weergeven, leek het me aardig om u er deelgenoot van te maken. Temeer daar die historie, in ons aller blad, al eerder beschreven werd, zij het op verschillende wijze.

Dit stukje geschiedenis betreft n.l. de kunstschilder Jan Jacob Lodewijk ten Kate, die met zijn familie, tot aan 1900, verscheidene jaren op de 'Brinkgreve' heeft gewoond. Bijgaande stukken geven m.i. een mooi beeld van het huis en zijn toenmalige

Het 'Schilderij'

Aan Willem Jonker. Ter onzer herinnering. 26 Sept. 1900. Ten Kate

bewoners.
Het 'schilderij op fluweel' heeft, naar ik me meen te herinneren, in mijn ouderhuis gehangen, zij het niet op een prominente plek. Of het ook echt geschilderd is of gewoon gedrukt, kunst of kitsch (ik denk trouwens, dat het laatste het geval is), in dit geval leek het me toch zeer origineel.

Nu waren er toentertijd wel meer van dergelijke 'gedrukte kunstwerkjes'. Ik denk dat velen onder u zich nog wel de schilderijtjes kunnen herinneren met spreuken als: *"Morgenstond heeft goud in de mond"* en *"Avondrood brengt water in de sloot"*. En wat dacht u van deze: *"Moeders tred is uit alle andere te herkennen"?* Goed beschouwd waren ze foeilelijk, maar we hadden er wat mee.
En nu zien we hier dan de 'Brinkgreve', het huis dat de meeste Epenaren zich beter kunnen herinneren als 'De Rozenhof'. De naam leeft voort in de huidige serviceflat Rozenhof, maar het

mooie oude gebouw is verdwenen. Zoals er zoveel verdwenen is en echt nooit meer terugkomt. Het beetje, dat er nog over is, verdient een beter lot. *'Dat de wijze dan wijs mag wezen'.*

Op de foto uit 1900 zien we de kunstschilder met zijn familie. Er is - dacht ik – tot op heden, maar één foto van hem in het archief van Epe. Waarom deze juweeltjes bij ons in huis waren? Een en ander heeft zeker te maken met het feit, dat mijn grootvader, Willem Jan Jonker, huisknecht geweest is bij Ten Kate. Ik weet niet of andere gedienstigen ten tijde van Ten Kate's vertrek eenzelfde portret gekregen hebben. Deze is er in ieder geval. Geniet ervan.

(Afbeeldingen uit de collectie van Lijda van den Bremen-Jonker)

Het verhaal achter ..... een oude foto

Als u meent een foto/schilderij/ enz. in uw bezit te hebben met betrekking tot een van onze vier dorpen (in de breedste zin van het woord) en er is "een verhaal" achter die foto, en als u meent dat dit verhaal ook voor andere leden van Ampt Epe interessant kan zijn, neemt u dan even contact op met een van de redactieleden.

Vindt u het moeilijk zelf iets op papier te zetten, dan willen wij dat best voor u doen. Tijdens ons bezoek kunnen wij dan meteen een foto van de bewuste foto of het bewuste schilderij of wat dan ook maken, zodat u uw kostbare bezit geen dag hoeft te missen! Het hoeft geen lang verhaal te zijn: alles is welkom! Wij horen graag van u!

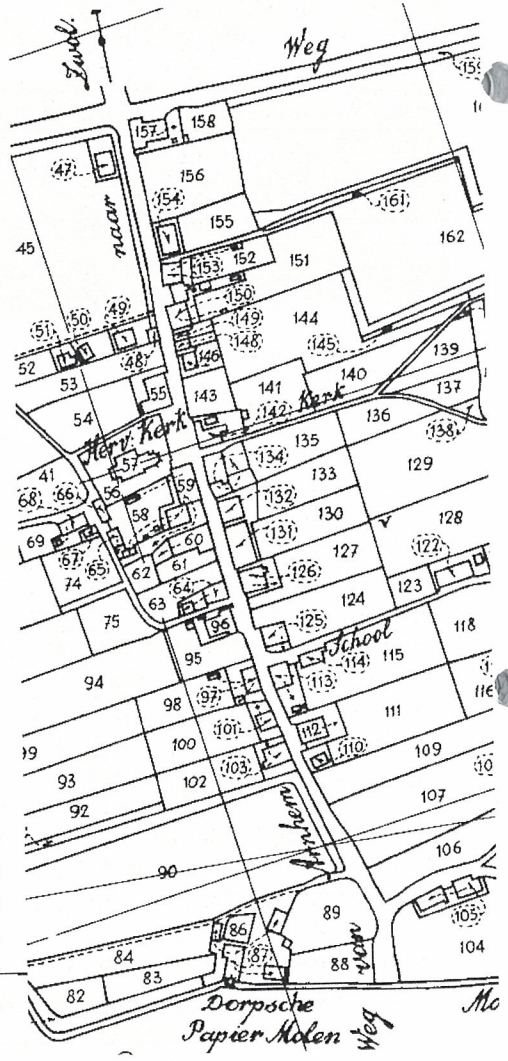
De eerste Christelijk Nationale School te Vaassen

(2) Het volkspetitionnement, 1878

Dirk Bakker

Ging het onderwijs oorspronkelijk uit van de kerk en werd het gegeven in ruimten van de kerk of waarvoor de kerk had gezorgd, na de sterke opkomst van het liberalisme, na de Franse tijd, werd de binding met de kerk langzaam losser. Toenemende onkerkelijkheid bracht vanzelfsprekend ook mee dat er steeds meer onderwijzers kwamen die geen enkele binding met de kerk meer hadden dan hun doopbewijs.

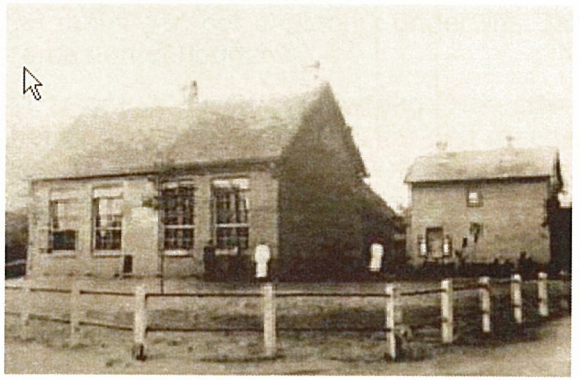
Per plaats en gemeente was de toestand erg verschillend. Daar waar het ongunstig lag voor gelovige kringen en waar b.v. een vrijzinnige dominee stond, begon men uiteraard vroeger te denken aan een christelijke school.

Het centrum van Vaassen, 1832. Bron: Kadastrale Atlas

De eerste, of een der eerste, op de Veluwe was die in Nijkerkerveen, geopend in 1834. Voorlopig bleven het uitzonderingen, want er moesten heel grote offers voor gebracht worden en het aantal kapitaalkrachtigen was maar klein. Bovendien waren in die tijd bijna alle schoolopzieners en burgemeesters liberaal en voorvechters van het openbaar onderwijs.

A. Moens, eertijds vrijzinnig predikant te Sneek, werd later inspecteur bij het lager onderwijs. Hij was een vriend van de liberale minister Kappeyne en die minister diende in 1877 een wetsontwerp in op het lager onderwijs. Deze wet wilde alleen de bevordering en verbreiding van het openbaar onderwijs dat dan in de toekomst voor een deel door het Rijk zou worden bekostigd. Aan het christelijk onderwijs wenste men in geen enkel opzicht iets tegemoet te komen. Bij aanneming van deze wet rees bij de voorstanders van christelijk onderwijs de vrees, dat de kosten voor het bijzonder onderwijs op den duur hun krachten te boven zouden gaan, gezien de zwaardere eisen die ook aan het bijzonder onderwijs werden gesteld.

De school met rechts de onderwijzerswoning

Toen de wet in de Kamer was aangenomen, ontstond er veel beroering in het hele land. Het volk voelde zich verdrukt en bedreigd door de liberale overmacht. Een paar van de rechtse voormannen stelden toen een smeekschrift op aan de Koning, met het beroep om de wet niet te tekenen. Het stuk kreeg spoedig de naam van het Volkspetitionnement.
Op de meeste plaatsen legde men in de consistorie van de kerk lijsten ter tekening van het stuk. Men hoopte zo in de heel korte tijd die nog restte, 100.000 handtekeningen bijeen te krijgen. Het werden er echter meer dan 300.000. Op 3 au-

Aan den Koning.

Sire,

De ondergeteekenden:
allen inwoners der Gemeente Vaassen (Provincie Gelderland),
wenden zich met vertrouwen en eerbied tot Uwe Majesteit, om, in aansluiting aan het smeekschrift van de heeren W. Hovy c. s. te Amsterdam, te verzoeken, „dat het Uwer Majesteit gelieven mocht aan de thans aanhangige wetsvoordracht voor het Lager Onderwijs Uwe Koninklijke **sanctie niet te verleenen, en daarentegen zulk een regeling voor de lagere school in te voeren, waardoor het voor den armste zoo goed als voor den rijkste in Uw land mogelijk worde, des verlangd zijn kinderen een school te kunnen bieden met den Bijbel.**"

Hetwelk doende, enz.

J. Voorhorst	1	Wed. Dz	1
H. Wanink		H. Wijnbergen	
G. Voorhorst		J. Nieuwboer	
H.W. Voorhorst		E. Gosens	
L. Vlaskamp		J. Dijkhuis	
J. Schuren		Jakomina Gosens	
A. Brons		J. Hoogen Dijkhof	1
G. Voorhorst	2	B. Nijhof	
J. Voorhorst		H. J. Pelgrim	
L. Voorhorst		J. Herbert	
J. Smidt		A. Hermans	
H. Feith		G. J. Jansen	1
A. Zimmerman		J.W. Pondman	

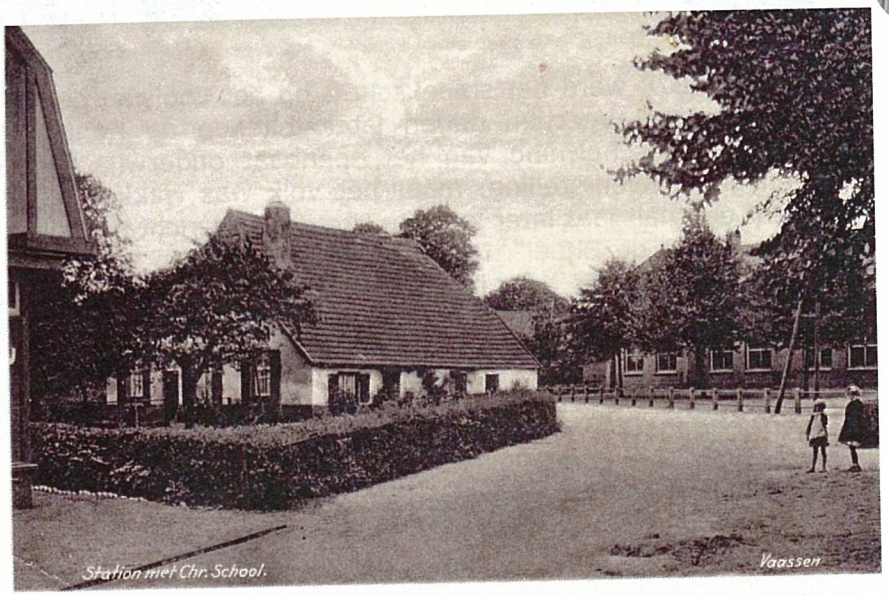
De school met rechts de onderwijzers-woning (vanaf 1925)

gustus 1878 werd het smeekschrift op het Loo aan de Koning aangeboden. Veertien dagen later tekende de Koning deze wet, ter bescherming van het openbaar onderwijs. Het was een grote teleurstelling, maar het volk was wakker geschud, want een half jaar later werd te Utrecht opgericht de Unie "Een school met de Bijbel". Mede als gevolg hiervan werd toen op 17 augustus 1879 door het hele land de Uniecollecte gehouden tot steun aan het christelijk onderwijs. Jaarlijks werd de collecte nadien gehouden.

Voor ons is nu de grote vraag: Hoe stond het in Vaassen met het petitionnement? Is er hier aan meegedaan en door wie? Er was hier geen christelijke school, geen comité dat deze belangen behartigde en geen predikant die ervoor ijverde. Toch is het zeer verrassend te vernemen hoe het in ons dorp stond. Sinds enkele jaren is gebleken dat de lijst met handtekeningen bewaard is gebleven. Dit is een uniek feit en daaraan danken wij de wetenschap dat 200 mensen hier de lijst hebben getekend. Een heel groot deel van de Vaassenaren dus liet blijken waaraan zij de voorkeur gaven. Er blijkt nergens dat de lijst in de consistorie ter tekening heeft gelegen. Het zou kunnen zijn dat een paar personen ermee de boer op zijn geweest.

De tweede verrassing is dat Ds Lucas niet heeft getekend. Als eerste tekende in zijn plaats Lammert Voorhorst van de Tol. Hij zal dus wel een van de initiatiefnemers zijn geweest. Van de families die zich uitspraken voor een 'School met de Bijbel' zijn er helaas ook enkele die veertig jaar later, toen een derge-

lijke school werkelijkheid werd, felle tegenstanders bleken te zijn geworden. Hoe is het mogelijk dat er in 1918 maar ongeveer 40 ouders van schoolgaande kinderen meer waren die kozen voor een dergelijke school ter opvoeding van hun kinderen?
In deze periode stonden hier de predikanten Lucas en Gezelschap, beiden zeer zachtmoedig en gezapig van aard, die zeker niet stonden te dringen om het voortouw te nemen. Dit is natuurlijk een van de voornaamste redenen die tegengestelde stromingen bevorderden. Op geen enkel terrein blijkt dat zij

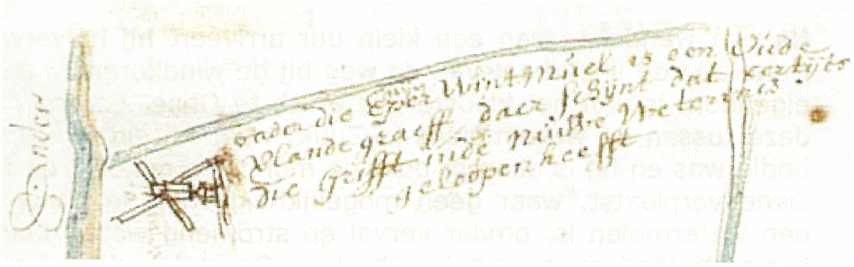

enige leiding hebben gegeven. In de kerkenraadsnotulen kwam het petitionnement niet ter sprake, maar wel de drukte in het dorp die verband hield met de verkoop van het kasteel 'De Cannenburgh'. Van Gezelschap is nog bekend dat hij zich af en toe de opmerking veroorloofde: "Vaassen is nog niet rijp voor een christelijke school". Het zou het onder zijn leiding ook wel niet geworden zijn. In dit licht gezien, is het niet vreemd dat de geest van 1878 in 1918 bijna gedoofd was.

Windkorenmolen aan het Koepad in Zuuk

Gerrit Kouwenhoven

Onderstaand artikel vloeide uit de digitale pen van Gerrit Kouwenhoven, omdat hij de fraaie kaarten van Van Geelkercken van het Vossenbroek met zomaar twee windmolens niet zonder toelichting kon laten passeren! (Voor degenen die dit niet weten: Gerrit is in zijn vrije tijd vrijwillig molenaar....)

Deel van de kaart op blz. 51. De tekst luidt:
"Onder die Eper wintmuel is een oude verlande graeff daer schijnt dat eertijts die Grifft in de Niuwe Wetering geloopen heefft"

"Nu niet, kom over een week nog maar eens terug!" Mulder Aerndt Franckesszoon bijt het de argeloze boer toe die er met een zakje graan op zijn rug beteuterd bij staat. "Je ziet toch dat ik geen water heb."
En inderdaad valt er maar een armetierig stroompje water op het rad van de korenmolen van de chagrijnige molenaar. De molensteen gaat amper in het rond en het meel dat eruit komt, is veel te grof. "Je ziet toch dat ik alles twee keer moet malen om het fijn genoeg te krijgen", moppert Aerndt. "En je ziet toch dat ik nog onnoemelijk veel zaad heb staan", gaat hij

verder en inderdaad staan de zakken met nog te malen graan hoog opgestapeld. Het is in dit jaar 1553 zo droog geweest, dat de Veluwse beken nog maar amper water voeren en de korenmolens van Aerndt Franckesszoon, Jacop Pouwelsson en Zeiger van Aernhem noodgedwongen vrijwel stilstaan, zeer tot ongenoegen van de mulders, maar ook van de landlieden. De molens liggen aan de Paalbeek, Molenbeek en Klaarbeek, ten zuiden van Epe in elkaars verlengde.

De beteuterde boer komt tot inzicht, groet de mulder, maakt rechtsomkeert en trekt een nieuw plan. Hij loopt naar de Grift, gaat de brug over en dan linksaf langs het water naar de Horsterbrug, waar hij rechtsaf de richting van Oene neemt. Van afstand ziet hij daar de wieken van de Veldmolen in het rond gaan. Waaien doet het gelukkig wel.

Na een wandeling van een klein uur arriveert hij halverwege Oene aan de linkerkant van de weg bij de windkorenmolen die eigendom is van het klooster Nazareth te Oene. Eerder stond deze tussen de watermolens in Zuuk, waar hij eigenlijk overbodig was en hij is daarom door de monniken gekocht en naar Oene verplaatst, waar geen mogelijkheid voor de bouw van een watermolen is, omdat verval en stromend water daar op het platteland nu eenmaal ontbreken. De molen staat hier op de kale heide en heeft rondom goede vrije windvang.
Er heerst een koortsachtige drukte in en om de molen. Terwijl de mulder boven in de standerdkast met zijn knecht zich in het zweet werkt, drommen de klanten beneden bij de molen rondom enkele kloosterlingen. Er wordt druk gepraat. Het probleem wordt de eerwaarde broeders snel duidelijk: de watermulders hebben geen water en kunnen bij lange na niet zoveel doen als normaal. Gewoonlijk kunnen zij de vraag wel aan, maar onder deze omstandigheden niet. Veel mensen zitten daarom nu omhoog met graan dat gemalen moet worden. Hoe anders zouden ze aan meel kunnen komen om hun brood te bakken?

De gemoederen lopen dan ook hoog op bij de windmolen onder Oene, mede omdat deze de nu ontstane extra vraag niet aankan. De huislieden dringen er bij de kloosterlingen op aan nog een tweede windmolen te bouwen. Zij zijn daar immers toe in

staat en zij beweren immers het recht van de wind in het hele ambt Epe te hebben? Als ze een plek ervoor zoeken, is die altijd wel te vinden op de gemeenschappelijke heidegronden en die wordt hun bij deze aangeboden.

De paters laten zich overtuigen, ze zien er zogezegd brood in, pakken het plan op en vragen toestemming aan kanselier en raden van Gelre. Deze autoriteiten laten het voornemen drie keer afkondigen in de kerk van Epe om belanghebbenden de kans te geven bezwaren kenbaar te maken en de watermulders, toch al niet vrolijk, komen uiteraard in het geweer. Zij moeten proberen dit onzalige plan tegen te houden, want zij vrezen voor hun broodwinning.
In hun protest van 30 december 1553 betogen zij dat het klooster niet het recht van de wind in het hele ambt, doch slechts in het kerspel Oene heeft.

En dan … dan wordt het plan aan ons oog onttrokken door een historische mistbank. We weten niet zeker of de paters hun voornemen hebben uitgevoerd. Wel is zoveel duidelijk dat ook de zomer en de herfst van 1554 nog erg droog waren en er mogelijk nog steeds te weinig water in de beken stroomde om de watermolens aan te drijven.
Maar dan … dan duikt plotseling als uit de mist 'die Eper wintmuel' op. Hij staat op twee kaarten van Nicolaes van Geelkercken van 1634 en 1640 van het Vossenbroek en omgeving. Het is duidelijk een standerdmolen, evenals de Veldmolen aan de Eperweg onder Oene. Hij staat net over de Zuuker Brug over de Grift getekend, waarschijnlijk aan de weg die nu het Koepad heet, en die grond was nog in 1832, bij aanvang van het kadaster, heidegrond en gemeenschappelijk eigendom van de geërfden van Zuuk.

En opnieuw vormt zich een mistbank. We weten niet, wanneer de Eper windmolen is verdwenen. De omstandigheden zijn in de loop van de zeventiende eeuw weer in het voordeel van watermolens, hetzij enerzijds door meer regen, hetzij anderzijds waarschijnlijk ook door het graven van sprengen, waardoor meer water uit het Veluwemassief naar de beken kan worden geleid. Het is dus denkbaar dat de Eper windmolen na 1640 geen lang leven meer beschoren was.
In ieder geval zijn de kaarten van Van Geelkercken vooralsnog de enige bewijzen dat hij er is geweest en we kunnen slechts vermoeden dat het dezelfde windmolen is als waarvoor in 1553 plannen gemaakt zijn.

De oude advertenties in dit nummer komen uit de 'GIDS voor EPE op de VELUWE' uit 1905.
In komende nummers hopen we er nog enkele te plaatsen.

Alve

'Lijda van den Bremen-Jonker

Aaltje van den Bremen-van Vemde werd in 1913 geboren op een boerderij in de buurschap Wissel onder Epe, als jongste kind en enige meisje in het gezin van Hendrikus van Vemde en Gerritje Zoetbrood.
Ze ging er naar de Wisselse school, in de volksmond ook wel 'de klompenschool' genoemd, om daarna verder onderwijs te genieten op de Mulo-school in Epe. Dat onderwijs 'genoot' ze in de beste zin van het woord.
Maar het leven had geen verdere studieplannen voor Aaltje in petto.
Want met het vroege overlijden van haar moeder was het – zeker in die tijd – vanzelfsprekend dat ze thuis kwam en de rol van huismoeder vervulde in het gezin van vader, de broers Aalt en Gijs en een inwonende grootmoeder.

In 1939 trouwde ze met Bertus van den Bremen, met wie ze een nieuwe levensfase begon. Aaltje zou in dit huwelijk, naast de vijf 'eigen vente' in de latere jaren ook nog eens haar moederlijke vleugels uitstrekken over twee jongens 'daarnaast', plus de daarbij behorende aanhang. Een gegeven, waar niet-ingewijden soms kop noch staart aan konden vastknopen.

De oorlogstijd met een echte Amsterdamse hongerwinter en drie kinderen, levend van het loon van een politieagent, was geen vetpot. Ook later, toen de jongens gingen studeren en er

nog geen studiefinanciering bestond, moest er zuinig aan gedaan worden. "Maar", zo verwoordde haar oudste zoon het bij haar overlijden, "kinderen uit ons milieu moesten studeren als ze daar de capaciteiten voor hadden. Dus werd er gestudeerd." Na de jaren in Amsterdam woonde het gezin nog op verschillende andere plaatsen in het land.

Toen de jongens – inmiddels waren het er zes – de deur uit waren, kreeg Aaltje tijd om zich aan haar andere grote liefde, het dialect, te gaan wijden. In 1970 verhuisden Aaltje en Bertus naar Deventer, niet ver van hun beider geboortegrond, en daarmee kwamen ze tevens weer in het eigen taalgebied.
Het viel Aaltje meteen op, dat het dialect in die laatste dertig jaren nogal gewijzigd was. Daarom vond ze het nodig om het vast te leggen. Dit nu resulteerde in vele verhalen en diverse dialectboeken, met als onbetwist hoogtepunt het Woordenboek van Epe, waaraan ze met ongelofelijk veel liefde, vasthoudendheid en plezier heeft gewerkt. Eerst alleen, later samen met haar man. Maar niet minder plezier beleefde ze aan de regelmatige bijdragen voor o.a. Het Veluws Nieuws. Zo groeide ze uit tot een autoriteit op het gebied van het Veluws/Saksisch dialect. En wie heeft niet genoten van haar stukjes, die vanaf 1970 onder het pseudoniem ALVE, tot kleine boeketjes, onder de naam Hempskneupies*, in bovengenoemd blad zijn verschenen? Ze zijn nog even mooi als ruim 35 jaar geleden en de huidige lezer zal ze zeker weer in het hart sluiten.

Toen Aaltje in mei 1993 op 80-jarige leeftijd overleed, stond op de rouwkaart, naast de naam van haar Bertus, in kleine letters: *"en allen die daarna en daarnaast kwamen."*
En een collega-schrijver memoreerde: *"Haar hand zou nooit meer een pen kunnen oppakken, de creatieve hand van deze kleine fiere vrouw, die altijd zo dapper met opgeheven hoofd door haar leven en haar ziekte was gegaan. Ware zij mijn moeder geweest: ik had er alle vrede mee gehad."*
En ik *heb* er vrede mee. Want daar ik een van die kinderen ben die 'daarnaast' kwamen, is zij mij tot een moeder geworden.

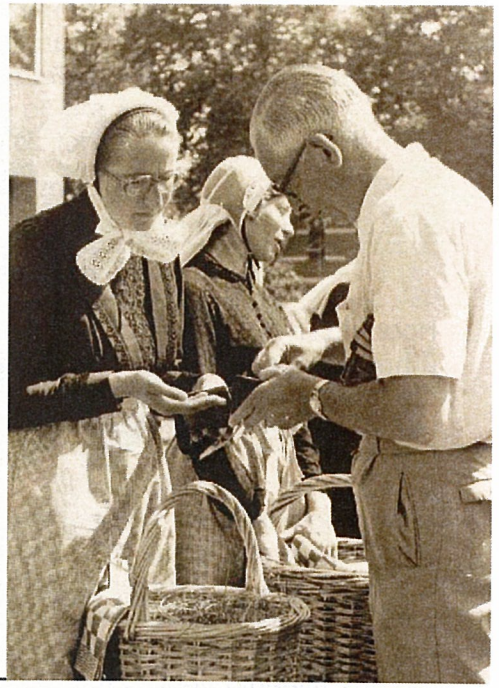
* *Hempskneupien=knoopje aan hemd; moederkruid (plantje), Chrysantheum parthineum*

Hempskneupies (1)

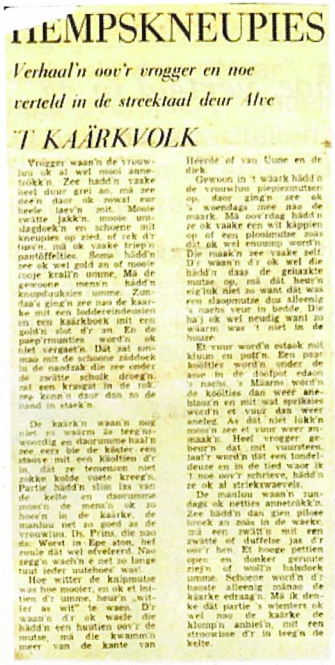
Verhaal'n oov'r vrogger en noe, verteld in de streektaal deur Alve

'T Kaärkvolk

Vrogger waan'n de vrouwluu ok al wel mooi annetrökk'n. Zee hadd'n vaake heel duur grei an, mä zee dee'n daor ok zowat eur hele laev'n mit. Mooie zwätte jakk'n, mooie umslagdoek'n en schoene mit kneupies op zied, of rek d'r tuss'n, mä ok vaake triep'n pantöffelties. Soms hadd'n zee ok wel gold an of mooie rooje krall'n umme.
Mä de gewoone mens'n hadd'n knupduuksies umme. Zundaag's ging'n zee nao de kaärke mit een loddereindeusien en een kaärkboek mit een gold'n

Nog één keer herleefde de wekelijkse eiermarkt, en wel op woensdag 7 juli 1976 ter gelegenheid van Epe-Oene 800 jaar.
Op de foto v.l.n.r. de dames Van den Bremen (met de door-de-weekse pijpjesmuts = piepiesmutse) en Beumer (met de zondagse knipmuts = knipmutse) en de vroegere voorzitter van Ampt Epe, de heer G.S. van Lohuizen, tevens de stuwende kracht in het behouden van onze oude waarden en tradities

HEMPSKNEUPIES

Verhaal'n oov'r vrogger en noe verteld in de streektaal deur Alve

'T KAÄRKVOLK

Vrogger waan'n de vrouwluu ok al wel mooi anneträkk'n. Zee hadd'n vaake neet duur grei an, mä zee dee'n daor ok zowat eur tweede taey'n mit. Mooie zwitte jakk'n, mooie umslagdoek'n en schoene mit kneupies op ried, of rek d'r nuu'n, mit ok vaake triep'n pantöffeltjes. Soms hädd'n zee ok wel gold an of mooie rooje krall'n umme. Mä de gewoone mens'n hädd'n knoopduukjes umme. Zondaas's ging'n zee nao de kaarke mit een loddereindeuzen en een kaärkboek mit een geldt'n slot d'r an. En de paep'rmunties word'n ok niet vergaet'n. Dät zat ammao mit de schoone zäddoek in de naodzak die zee onder de zwätte scholk droeg'n. D'r zat een krasgat in de rok en zee konn'n daor dan zo de hand in steak'n.

De kaärk'n waan'n nog niet zo waärm äs teeg'nswoordig en daorumme haal'n zee eers bie de köster een stoave mit een käoltien d'r in, dät zee temensen niet zokke kolde voete kreeg'n. Partie hädd'n slim las van de kelte en daorumme moss'n de mens'n ok zo hoes'n in de kaärke, de manluu net zo goed as de vrouwluu. Ds. Prins, die nao ds. Worst in Epe ston, hef zuule dät wel ofveleerd. Nao zegg'n wach'n e net zo lange tuut ieder uutehoes' was!

Hoe witter de knipmutse was hoe mooier. En ok et lintien d'r umme, heur'n "witter as wit" te wean. D'r waan'n d'r ok wel, die hädd'n een huutien oov'r de mutse, mä die kwamm'n meer van de kante van Heerde of van Uune en de diek.

Gewoon in 't waärk hädd'n de vrouwluu piepiesmutsen op, daor ging'n zee ok 's woensdags mee nao de maärk. Mä overdag hadd'n zee ok vaäke een wit käppien op of een plooimutse, zoäs dät ok wel enuump word'n. Die maak'n zee vaake zelf. D'r waan'n d'r ok wel die hädd'n daags de gehaakte mutse op, mä dät heur'n eig'luk niet zo, want dät was een sloapmutse, dus alleenig veur 's nachs in bedde. Die ha'j ok wel neudig, want zo wäarm was 't niet in de huuze.

Et vuur word'n estaok mit kluun en poff'n. Een paar koöltie word'n onder de asse in de doofpot edaon 's nachs. 's Maarns word'n de koöltie dan weer anebloaz'n en mit wat spriksies word'n et vuur dan weer aneleg. Äs dät niet lukk'n moss'n zee et vuur weer anmaak'n. Heel vrogger gebeur'n dät mit een vuursteen, laat'r word'n dät een tondeldeuze en in de tied waor ik noe oov'r schrieve, hädd'n ze ok al striekswaevels.

De manluu waan'n zundags ok netties annetrökk'n. Zee hädd'n dan gien pilose broek an zoäs in de waeke, mä een zwätt'n mit een zwätte of duffelse jas d'r oov'r hen. Et hooge pettien op en een donker geruute ziej'n of woll'n halsdoek umme. Schoene word'n d'r haoste alleenig mä nao de kaärke edraag'n. Mä ik denke dat partie 's wienters ok wel nao de kaärke de klomp'n anhiel'n, mit een stroowisse d'r in teeg'n de kelte.

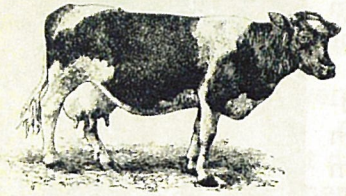
47

F. G. DOKTER

Dorpsstraat E 99

EPE

tegenover het Hotel „HET WAPEN VAN EPE"

Friesche Vleeschhouwerij

Dagelijks versch Prima

RUND- en KALFSVLEESCH

Sint Maarten en de rooms-katholieke kerken van Epe en Vaassen

Wim van 't Einde

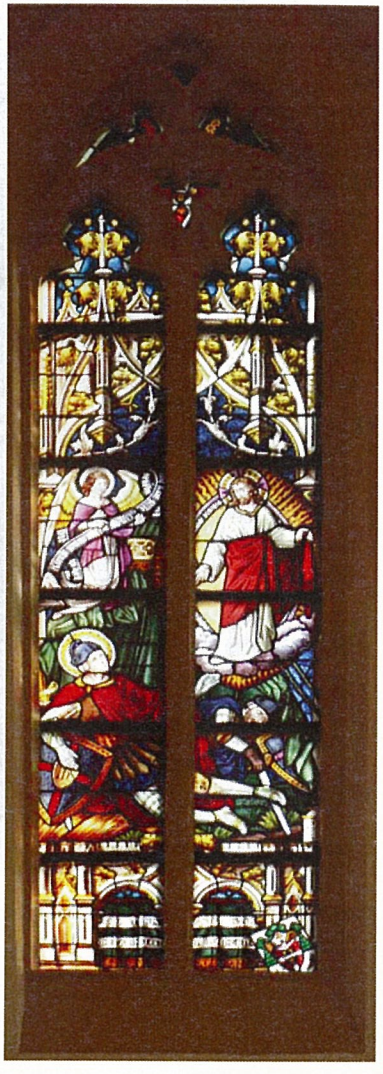
Sint Maarten, Sint Maarten.
De koeien hebben staarten.
De meisjes hebben rokken aan.
Daar komt Sinte Maarten aan.

Veel mensen zullen snappen dat het om een rooms-katholieke heilige gaat in het liedje. Want het is immers Sint Maarten.
Dat Sint Maarten echter veel met de Eper en Vaassense parochie van doen heeft, is echter bij minder mensen bekend. Beide parochies zijn immers toegewijd aan St Martinus, de Latijnse naam voor deze Sint Maarten.
De rooms-katholieke kerk van Vaassen heeft in drie ramen afbeeldingen van deze heilige. Deze afbeeldingen zijn als illustratie bij dit artikel gevoegd.

Het interieur van de rooms-katholieke kerk van Vaassen met boven drie ramen over de Heilige Martinus

Het leven van Martinus werd beschreven door twee schrijvers: Sulpicius Severus (Vita S. Martini) en Gregorius van Tours (Miraculorum Libri VIII).

De bekering van Martinus door de ontmoeting met een bedelaar

Martinus werd in 316 in Sabria (Hongarije) geboren als zoon van een Romeinse magistraat. Op 15-jarige leeftijd nam hij dienst in het Romeinse leger en werd geplaatst bij de ruiterij in Gallië (Frankrijk).
Hij ontmoette daar bij de stadspoort van Amiens een naakte bedelaar die hem om een aalmoes vroeg. Daarop scheurde Martinus zijn mantel in tweeën en gaf de bedelaar de helft ervan. In de nacht verscheen Christus aan Martinus, gekleed met de mantelhelft die Martinus aan de bedelaar had geschonken.
Martinus verliet het leger en ging in de leer bij de bisschop van Poitiers, de latere heilige Hilarius. Op 18-jarige leeftijd werd Martinus gedoopt en later werd hij in de geestelijke stand opgenomen.

Martinus werd in zijn geboortestreek als priester aangesteld, maar moest daar, door tegenstand van heidenen en Arianen (een christelijke stroming die de goddelijke afkomst van Christus niet accepteerde), al weer snel vertrekken. Martinus verbleef rond 360 als kluizenaar ten zuiden van de stad Poitiers. Doordat hij daar al snel veel volgelingen kreeg, stichtte hij in 361 het eerste klooster op Franse bodem. Tien jaar later koos het volk hem tot

bisschop van Tours.
Het monnikenleven bleef belangrijk. Hij stichtte omstreeks 375 in Tours een klooster en werkte samen met zijn kloosterlingen aan de verkondiging van het christendom in Frankrijk. Op 11 november 398 stierf Martinus. Die dag herdenken de kinderen jaarlijks door met lichtjes, bedelend, langs de deuren te gaan.

Bron: Ecclesia in Fasna

De doop van Martinus door Hilarius, bisschop van Poitiers.
N.B. Afbeelding van Martinus, met het hoofd van pastoor Hagen als bisschop

De wijding van Martinus tot priester-bisschop in de stad Tours

Inhoudsopgave

Een terug– en vooruitblik – *Evert de Jonge*	1
Mededelingen en agenda	2
Excursie naar de Oosterhof	3
Dirk Bakker – *Cor Schut*	4
De Van der Reydenschool in Epe – *Drs D. Hamer*	5
Geloven aan de zoom van de Veluwe – *Dr Ad Sulman*	13
Het koorhek van 1805 in de Grote Kerk – *Jan van Zellem*	21
"Zomerkamp voor journalisten" te Vaassen in 1941 (1) – *Drs R.E. Taselaar*	25
Een willekeurige greep (4)	34
De geschiedenis van de S.V. Epe – *Gert van den Esschert*	35
Een historisch SV Epe-lied – *Theo Nitert*	37
Het school– of ambachtsfonds – *Wim van 't Einde*	39
Historische Vereniging Felua	40
Verloren gewaand .... – *Lijda van den Bremen-Jonker*	41
Het verhaal achter ... een oude foto	43
De eerste christelijk nationale school te Vaassen (2) - *Dirk Bakker*	44
Windkorenmolen aan het Koepad in Zuuk – *Gerrit Kouwenhoven*	49
Alve	53
Hempskneupies (1) 't Kaärkvolk – *Alve*	55
Sint Maarten en de r.-k. kerken van Epe en Vaassen – *Wim van 't Einde*	58
Foto uit het archief van Henk Kloezeman	12